

BAYAANUL QUR'AN

SUREH TAHA

(20)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

SUREH TAHA

TAMHEEDI KALIMAAT

Sureh Maryam ke aghaaz mein tamheedi kalimaat ke tehat teen surtaon (Maryam, Taha aur Al-Ambiya) par mushtamil is zeili group ka ta'ruf ho chuka hai, jiski dusri surat Sureh Taha hai.

AAYAAT - 1 TO 8

طه ۞ مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى ۝ إِلَّا تَذَكُّرٌ لِّمَن يَخْشَى ۝ تَنزِيلًا مِّن مَّن خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمُوتِ الْعُلَى ۝ الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ۝ لَهُ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى ۝ وَإِنْ تَجَهَّرَ بِأَقْوَلٍ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ۝ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ۝

1 Taa-Haa.

2. Maaa 'anzalnaa 'alaykal-Qur-'aana litashqaaa,

3. 'Illaa tazkiratal-limany-yakhshaa,-

4. Tanziilam-mimman khala-qal-'arza was-samaa-waatil-'ulaa.

5. 'Ar-Rahmaanu 'alal-'Ar-shistawaa.

6. Lahuu maa fis-samaa-waati wa maa fil-'arzi wa maa bay-nahumaa wa maa tahtas-saraa.

7. Wa 'in-tajhar bil-qawli fa-'innahuu ya'-lamus-sirra wa 'akhfaa.

8. 'Allaahu laaa 'ilaaha 'illaa Huu! Labul-'Asmaaa-'ul-Husnaa.

AAYAT - 1

Taa-Haa.

طه ۞

Tarjuma: "TaHa".

AAYAT - 2

Maaa 'anzalnaa 'alaykal-Qur-'aana litashqaaa ۞ مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى ۝

Tarjuma: "Humne Aap ﷺ par Qur'an isliye naazil nahi kiya ke Aap ﷺ mashaqat mein padein".

Aap ﷺ ki zimmedaari sirf paigham pahuncha dene ki had tak hai. Ab agar ye log imaan nahi laa rahe to Aap ﷺ inke peeche khud ko halkaan na karein. Yehi mazmoon is se pehle Suratul Kahaf mein is tarah aachuka hai: ﴿فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا﴾ *Fala-'allaka baakhi-'un-naf-saka 'alaaa aasaarihim 'illam yu'-minuu bi-haazal-Hadiisi 'asafaa. "To (Aye Nabi ﷺ!) Aap shayed apne aap ko ghum se halaak karlenge inke peeche agar wo imaan na laaye is baat (Qur'an) par".* Suratush Shara'a mein bhi farmaya gaya: ﴿لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾ *La-'allaka baakhi-'un-naf-saka 'allaa yakuunuu Mu'-miniin. "Shayed ke Aap ﷺ halaak kar daalein apne aap ko (is wajah se) ke wo imaan nahi laa rahe hai".* Beherhaal ye to is aayat ka wo tarjuma aur mafhoom hai jo amoomi taur par ikhtiyaar kiya gaya hai, lekin mere nazdeek iska zyada behtar mafhoom ye ke Aye Nabi ﷺ! Humne Aap par ye Qur'an isliye naazil nahi kiya ke Aap ﷺ nakaam hon. Isliye ke شَقِي شَقِي *Shaqiya yashqaa* ke mu'ani nakaam wa namuraad hone ke hain.

Arbi zabaan ki bahut se maade aise hain jin ke huroof ki aapas mein mushabihat paayi jaati hai. Maslan ر ب Baa ba, madah se رَبُّ رَبُّ *Rabba yarubbu* ka mu'ane hai: Maalik hona, intezaam karna. Is se lafz "رَب" *Rab* bana hai. ر ب و *Raa baa waaw* se رَبَّاءُ *Raba yarbuu rabwaa* ka mafhoom hai: (maal) zyada hona, badhna. Is se رِبَا (sood) mustamal hai. Jabke ر ب ي *Raa baa yaa* se رَبِّي رَبِّي *Rabba yarabbii tarbiyatan* ka mu'ane wa muraad hai: parwarish karna, nasho-o-numa dena. In maadaon ke mu'ane agarche alag alag hain magar huroof ke ishtriaak ki wajah se in mein bahut mushabihat paayi jaati hai. Isi tarah ش ق ي *Sheen qaaf yaa* aur ش ق ق *sheen qaaf qaaf* bhi do mukhtalif al-mu'ani lekin baham mushabiha maade hain. Aise mushabiha maadaon se mushtaq aksar asma-o-afa'al bhi baham mushabiha hote hain aur isi wajah se bahut se alfaaz-o-mu'ane bhi qaraar paate hain. Chunache تَشَقَّى *tashqaa* to agar ش ق ق *sheen qaaf qaaf* se mushtaq maana jaaye to is ke mu'ane mashaqat aur mehnat ke honge aur agar iske تَلْقَى *sheen qaaf yaa* se tasleem kiya jaaye to mu'ane nakaami-o-namuraadi ke honge. Yahan agar is lafz ka dusra tarjuma muraad liya jaaye to ye aayat Huzoor ﷺ keliye goya ek bahut badi kushkhabri hai ke aye Nabi ﷺ ye Qur'an qaul-e-Faisal bankar naazil hua hai, lehaza Aap ﷺ ke is mission mein nakaami ka sawaal hi paida nahi hota. Anqareeb kamyabi Aap ﷺ ke qadam chumegi.

AAAYAT - 3

'Illaa tazkiratal-limany-yakhshaa

إِلَّا تَذَكُّرًا لِّمَن يَخْشَى ۝

Tarjuma: "Ye to sirf yaad dabani hai uske liye jo darta hai".

Yani jin ke dilaon mein kuch khauf-e-Khuda hai unke liye yenasihat hai.

AAAYAT - 4

Tanziilam-mimman khala-qal-'arza
was-samaa-waatil-'ulaa.

تَنْزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمُوتَ الْعُلَى ۝

Tarjuma: "Is ki tanzeel Us hasti ki taraf se hai Jisne paida kiya zameen ko aur buland aasmanon ko".

AAAYAT - 5

'Ar-Rahmaan 'alal-'Ar-sbistawaa.

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ۝

Tarjuma: "(Yani) Rahmaan! Jo arsh par matamakkan hai".

AAAYAT - 6

Lahuu maa fis-samaa-waati wa maa
fil-'arzi wa maa bay-nahumaa wa
maa tahtas-saraa.

لَهُ فِي السَّمَوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى ۝

Tarjuma: "Usi ka hai jo kuch aasmanon mein hai jo kuch zameen mein hai, jo kuch in donon ke mabeen hai aur jo kuch zameen ke sab se nichle tabqe ke neeche hai".

﴿الثَّرَى﴾ as-saraa ke mu'ane geeli mitti ke hain, yani geeli mitti ke neeche bhi jo kuch hai wo bhi Allah hi ki milkiyat hai.

AAAYAT - 7

Wa 'in-tajhar bil-qawli

وَأِنْ تَجْهَرُ بِالْقَوْلِ ۝

Tarjuma: "Aur agar tum buland awaaz se koi baat karo".

Allah ko pukaarte hue, Us se dua maangte ya manajaat karte hue agar tum log apni awaazaon ko buland karo ya ahista rakho, Use is se koi farq nahi padta:

fa-'innahuu ya'-lamus-sirra wa 'akhfaa.

فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ۝

Tarjuma: "Wo to yaqeenan jaanta hai chupi baat ko bhi aur nihayat makhfi baat ko bhi".

AAYAT - 8

'Allaahu laaa 'ilaaha 'illaa Huu!
Labul-'Asmaaa-'ul-Husnaa.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ

Tarjuma: "Wo Allah hai! Uske alawa koi ma'bood nahi. Usi ke hain tamaam achche naam".

Ab yahan se aage Hazrat Musa عليه السلام ka qissa shuru ho raha hai jis ke baare mein beshtar tafsilaat Suratul A'araaf ke muta'lea ke dauraan guzar chuki hai. Chunache yahan wo tafsilaat phir se duhrayi nahi jaayengi.

AAYAAT 9 TO 24

وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ۚ إِذْ رَأَيْنَا أَفْقَالَ لِهَيْلِهِ أَمْكُؤًا ۚ إِنِّي أَنَسْتُ نَارًا ۚ لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجْدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ۖ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَبُوسَىٰ ۖ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ ۖ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۖ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ۖ وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَبِعْ لِمَا يُؤْمِنُ ۖ إِنَّمَا أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي ۖ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ۖ إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِلَّذِي كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ ۖ فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَىٰ ۖ وَمَا تِلْكَ يَمِينُكَ يَبُوسَىٰ ۖ قَالَ هِيَ عَصَائِ ۖ أَتَوَكَّلُ ۖ عَلَيْهَا وَاهْشُ بِهَا عَلَىٰ عَنَبِي ۖ وَلِي فِيهَا مَارِبٌ أُخْرَىٰ ۖ قَالَ أَلْقَهَا يَبُوسَىٰ ۖ فَالْقَهَا فَإِذَا هِيَ حَبِطَةٌ تَسْعَىٰ ۖ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ ۖ وَفَعَلَتْ سَعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَىٰ ۖ وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَىٰ جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ ۖ آيَةٌ أُخْرَىٰ ۖ لِزَيْدِكَ مِنْ آيَتِنَا الْكُبْرَىٰ ۖ إِذْ هَبَّ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ۖ

9. Wa hal ataaka hadiisu Muusaa?

10. 'Iz ra-'aa naaran-fa-qaala 'li-'ahlibhim-kusuuu 'inniii 'aanastu naaral-la-'alliii 'aatii-kum-minhaa bi-qabasin 'aw 'ajidu 'alan-naari huda.

11. Falammaa 'ataahaa nuudiya yaa-Muusaa!

12. 'Inniii 'Ana Rabbuka fakhla'na'-layk: 'innaka bil-waadil-muqaddasi Turwaa.

13. Wa 'anakh-tartuka fastami' limaa yuuhaa.

14. 'Innaniii 'Anallaahu laaa 'ilaaha 'illaaa 'Ana fa'-budnii wa 'aqimis-Salaata li-zikrii.

15. 'Innas-Saa-'ata 'aatiyatun 'akaadu 'ukhfihaa litujzaa kullu nafsim-bimaa tas-'aa.
16. Falaa yasuddannaka 'an-haa mallaa yu'-minu bihaa wattaba-'a haawaahu fatardaa!
17. Wa maa tilka bi-yamiinika yaa-Muusaa?
18. Qaala hiya 'asaaya 'ata-wakka-'u alayhaa wa 'ahush-shu bihaa 'alaa ganamii wa liya fihaa ma-'aaribu 'ukbraa.
19. Qaala 'alqihaa yaa-Muu-saa!
20. Fa-'alqaahaa fa-'izaa hiya hayyatun-tas-'aa.
21. Qaala khuzhaa wa laa ta-khaf: sanu-'iiduhaa siiratahal-'uulaa...
22. Wazmum yadaka 'ilaa janaabika takhruj bayzaaa-'a min gayri suuu-'in 'Aayatan 'ukbraa,--
23. Li-nuriyaka min 'Aayaati-nal-Kubraa.
24. 'Izhab 'ilaa Fir-'awna 'in-nahuu tagaa.

AAAYAT - 9

Wa hal ataaka hadiisu Muusaa?

وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ

Tarjuma: "Aur kya Aap ﷺ tak pahunchi hai Musa ﷺ ki khabar?"

AAAYAT - 10

'Iz ra-'aa naaran

إِذْ رَأَىٰ نَارًا

Tarjuma: "Jab usne ek aag dekhi".

Ye is waqt ka waqiya hai jab Hazrat Musa ﷺ apni ahliya ke saath Madain se Misr ki taraf waapas aarahe the. Andheri raat thi, sardi ka mausam tha aur raaste ke baare mein bhi unke paas yaqeeni malumaat nahi thi. Is surat-e-haal mein jab Aap ﷺ ko aag nazar aayi hogi to yaqeenan Aap ﷺ bahut khush hue honge.

-fa-qaala 'li-'ahlibim-kusuuu 'inniii
'aanastu naaral-

فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا

Tarjuma: "To us ﷺ ne apne ghar waalon se kaha ke aap zara (yahan) teheriye mujhe aag nazar aayi hai".

la-'alliii 'aatii-kum-minhaa bi-qabasin 'aw 'ajidu 'alan-naari huda. ﴿١٠﴾ لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجْدٍ عَلَى النَّارِ هُذًى

Tarjuma: "Taake mein le aaron tumhare liye is mein se koi angara ya mein paon is aag (ki jagah) se koi rehnumayi".

Mumkin hai mujhe wahan se koi chingari mil jaaye jiski madad se hum aag jalakar taap sakein, aur ye bhi hosakta hai ke wahan se mujhe raaste ke baare mein koi rehnumayi mil jaaye. Aisa na ho ke raat ke andhere mein hum kisi ghalat raaste par chalte rahein.

AAAYAT - 11

Falammaaa 'ataahaa nuudiya yaa-Muusaa! ﴿١١﴾ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يُونُسَىٰ

Tarjuma: "Phir jab wo aaya is (aag) ke paas to nida di gayi: Aye Musa ﴿١١﴾!"

AAAYAT - 12

Inniii 'Ana Rabbuka ﴿١٢﴾ اِنِّى اَنَا رَبُّكَ

Tarjuma: "Ye to Mai tumhara Parwardigaar hun".

Yani jise tum aag samajh kar yahan aaye ho is aag ke parde mein khud Mai hun, tumhara Rab, tumhara Parwardigar!

fakhla'na'-layk: 'innaka bil-waadil-muqaddasi Turwaa. ﴿١٣﴾ فَخَلَعَ نَعْيِكَ اِنَّكَ بِاَنْوَادِ الْمُقَدَّسِ طَوًى

Tarjuma: "Chunache apni jutiyaan utaardo, kyunke is waqt tum muqadas waadi "Tarwa'a" mein ho".

AAAYAT - 13

Wa 'anakh-tartuka ﴿١٤﴾ وَاَنَا اخْتَرْتُكَ

Tarjuma: "Aur Maine tum ko chun liya hai".

Maine Aap ﴿١٤﴾ ko Apne Rasool ke taur par pasand karliya hai aur ek bade mission keliye Aap ﴿١٤﴾ ka intekhab kar liya hai.

fastami' limaa yuuhaa. ﴿١٥﴾ فَاسْتَبِعْ لِمَا يُؤْتَىٰ

Tarjuma: "To ab zara tarwajjeh se suno jo Wahi tum par ki jaa rahi hai".

AAAYAT - 14

'Innaniii 'Anallaahu laaa 'ilaaha 'illaaa 'Ana اِنِّى اَنَا اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنَا

Tarjuma: "Yaqeenan Mai hi Allah hun! koi aur ma'bood nahi siwaye Mere".

Ye aayat is lehaaz se mumtaz-o-munfarad hai ke Allah ki ananiyat (ananiyat-e-kubra) ke izhar keliye jo alfaaz yahan is muqaam par istemaal hue hain, mere ilm ki had tak Qur'an mein kisi aur muqaam par nahi hue. Alama Iqbal ne ye alfaaz istemal kiye hain ke ek to hamari aanaye sagheer (The finite ego) hai aur iske muqabile mein Allah ki aanaye kabeer (The Infinte ego) hai. Is anaaye kabeer (The Great I am) ka is aayat mein bharpur andaaz mein izhaar hua ahi.

fa'-budnii wa 'aqimis-Salaata li-zikrii. فَاعْبُدْنِيْ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِيْ ﴿١٤﴾

Tarjuma: "Pas tum Meri hi bandagi karo aur namaaz qaayem rakho Meri yaad keliye".

AAAYAT - 15

'Innas-Saa-'ata 'aatiyatun 'akaadu اِنَّ السَّاعَةَ اَتِيَةٌ اَكَادُ اُخْفِيْهَا لِتُجْزٰى
'ukhfihaa litujzaa kullu nafsīm- كُلُّ نَفْسٍ بِمَا سَعٰى ﴿١٥﴾
bimaa tas-'aa.

Tarjuma: "(Aur ye baat bhi yaad rakho ke) beshak qayamat aakar rahegi, Mai ise makhfi hi rakhunga taake badla diya jaaye har jaan ko jo usne koshish ki ho".

AAAYAT - 16

Falaa yasuddannaka 'an-haa mallaa yu'- فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ اٰيُوْمُنْ بِهَا وَاَتَّبَعْ
minu bihaa wattaba-'a harwaahu fatardaa! هُوَ فُتْرَدٰى ﴿١٦﴾

Tarjuma: "To (dekhna kabin) tumhein is se rugardaan na karde koi aisa shakhs jo is par imaan nahi rakhta aur jo apni khurwahishat ki pair-wi karta hai, (agar aisa hua) to tum halaak hojaoge".

﴿عَنْهَا﴾ 'an-haa ki zameer ka ta'luq ﴿السَّاعَةَ﴾ as-Saa-'ata (qayamat) se bhi hosakta hai aur ﴿الصَّلٰوةَ﴾ As-Salaata (namaz) se bhi. Chunache is ka ek mafhoom to ye ke aakhirat ka munkir koi shakhs Aap ﷺ ko bhi is se bargashta na karde. Lekin agar ﴿عَنْهَا﴾ 'an-haa ka ta'luq ﴿الصَّلٰوةَ﴾ As-Salaata se mana jaaye to matlab ye hoga ke agar koi shakhs namaz ka munkir hai to wo aap ko bhi ise badzan karne ka ba'as na ban jaaye.

AAAYAT - 17

Wa maa tilka bi-yamiinika yaa-Muusaa?

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يٰمُوسٰى ﴿١٧﴾

Tarjuma: "Aur aye Musa ﷺ! Ye tumbare daabne haath mein kya hai?"

AAAYAT - 18

Qaala hiya 'asaaya

قَالَ هِيَ اَسَآءٌ

Tarjuma: "Kaha: ye mera 'asaa hai!"

Bazahir 'asaa ke baare mein sawaal ka bas yehi jawaab kaafi tha, lekin Hazrat Musa ﷺ ne is silsile mein zyada tafseel bayaan kardi. Zyadatar mufasssireen ke nazdeek iski wajah ye thi ke Aap ﷺ ne Allah Ta'ala se mukhatibat aur mukalime ke shauq-o-zauq mein apni baat ko badhane ki koshish ki thi. Chunache Aap ﷺ ne baat ko aage badhate hue arz kiya:

*'ata-wakka-'u alayhaa wa 'ahush-shu
bihaa 'alaa ganamii wa liya fihaa ma-
'aaribu 'ukhraa.*

اَتَوَلَّوْا عَلَيْهَا وَاهْبَسْ بِهَا عَلٰى غَنَمِيٍّ
وَلِيْ فِيْهَا مَارِبٌ اٰخَرٰى ﴿١٨﴾

Tarjuma: "Mai is par tek bhi laga leta hun aur is se apni bakriyon keliye (darakhtaon se) patte bhi jhaad leta hun, aur is mein mere liye aur bhi kayi kaam hote hain".

AAAYAT - 19

Qaala 'alqibaa yaa-Muu-saa!

قَالَ اَلْقِبَا يٰمُوسٰى ﴿١٩﴾

Tarjuma: "Farmaya: Aye Musa ﷺ is ko zara phenko to sahi!"

AAAYAT - 20

Fa-'alqaahaa fa-'izaa hiya hayyatun-tas-'aa.

فَالْقَمٰهَا فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾

Tarjuma: "To unhone use phenk diya to wo dafatan ek saanp ban gaya daudta hua".

AAAYAT - 21

Qaala khuzhaa wa laa ta-khaf:

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ وَفَقَّ

Tarjuma: "Farmaya: Isko pakadlo aur daro nahi".

Suratun Naml (aayat 10) aur Suratul Qasas (aayat 31) mein is waqiye ke hawale se Hazrat Musa (عليه السلام) ke khaufzada hojaane ka zikr bhi aaya hai: ﴿فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ﴾ *Falammaa ra-'aahaa tahtazzu ka-'annahaa jaaan-nunw-wallaa mudbiranw-wa lam yu-'aqqib: "Jab unhone dekha ke wo (laathi) harkat kar rahi hai jaise ke wo ek saanp ho to wo peeth phair kar bhaage aur peeche mudkar bhi na dekhta"*. Phir Allah ne farmaya ke Aap darein nahi balke waapas aayein aur isko pakadlein. Beherhaal yahan par wo tafseel bayaan nahi hui.

sanu-'iiduhaa siiratahal-'uulaa...

سُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى ﴿١١﴾

Tarjuma: "Abhi Hum isko lauta denge iski pehli haalat par".

AAYAT - 22

Wazmum yadaka 'ilaa janaabika
takbruj bayzaaa-'a min gayri suuu-
'in 'Aayatan 'ukhraa,

وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ
مِنْ غَيْرِ سُوءٍ آيَةً أُخْرَى ﴿٢٢﴾

Tarjuma: "Aur zara apna haath milaao apni baghal ke saath, wo niklega chamakta hue baghair kisi bimari ke, ye dusri nishaani hai".

AAYAT - 23

Li-nuriyaka min 'Ayaati-nal-Kubraa.

لِنُرِيكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى ﴿٢٣﴾

Tarjuma: "Taake Hum Apni badi nishaaniyon mein se kuch nishaaniyan tumhein dikhayen".

AAPAT - 24

'Izhab 'ilaa Fir-'awna 'in-nahuu tagaa.

إِذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى ﴿٢٤﴾

Tarjuma: "Ab Tum jaao Fir'aun ki taraf wo bada sarkash hogaya hai".

Fir'aun ki sarkashi ab had se tajawuz kar rahi hai. Chunache Aap (عليه السلام) jaayen aur ise bhalayi aur deen-e-haq ki dawat dein. Ise ye bhi kahen ke wo Bani Isra'il par zulm na kare aur unhein waapas apne watan Philistine jaane ki ijazat dede.

AAYAAT 25 TO 55

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ۖ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ۖ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي ۖ يَفْقَهُوا قَوْلِي ۖ وَاجْعَل لِّي
 وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي ۖ هَٰذُونَ أَهْلِي ۖ أَشْدُّ بِنَاءً أَرْسَرِي ۖ وَأَشْرِكُهُ فِي أَمْرِي ۖ كَيْ تَسْبِحَكَ كَثِيرًا ۖ
 وَتَذَكَّرُكَ كَثِيرًا ۖ إِنَّكَ كُنْتَ بِنَاءً بَصِيرًا ۖ قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يٰمُوسَىٰ ۖ وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً
 أُخْرَىٰ ۖ إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ۖ أَنْ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ
 بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَّهُ ۖ وَالْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّمِّيَّةً ۖ وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِي ۖ إِذْ تَبَسَّيْتُ
 لَّخُتِكَ فَقُتِلَ ۖ هَلْ أَدْرَاكَ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ ۖ فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۖ وَفَقَلْتُ
 نَفْسًا فَنَجَّيْتُكَ مِنَ الْغَمِّ ۖ وَفَقَلْتُ لَّخُتُكَ فَنُفِثْتُ سِنِينَ ۖ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ۖ ثُمَّ جِئْتُ عَلَىٰ قَدَرٍ ۖ يٰمُوسَىٰ ۖ
 وَأَصْطَلَعْنَا لِنَفْسَيْ ۖ إِذْ هَبَّ آتَتْ وَأَخُوكَ بِآيَتِي وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي ۖ إِذْ هَبَّا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ۖ
 فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ۖ قَالَ رَبَّنَا إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفْطِنَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَىٰ ۖ
 قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَىٰ ۖ فَأَتَيْنَهُ فَمَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ
 وَلَا تَجْعَلْ لَهُمُ عَدُوًّا ۖ قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكَ ۖ وَالسَّلَامُ عَلَيْنَا ۖ أَتَىٰ عَلَى الْيَمِّ أَنْ الْعَذَابُ
 عَلَىٰ مَن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۖ قَالَ فَبِئْسَ رَجُلًا يٰمُوسَىٰ ۖ قَالَ رَبَّنَا الَّذِي أَعْطَىٰ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ ۖ
 قَالَ فَبَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَىٰ ۖ قَالَ عَلِمْنَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَىٰ ۖ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ
 الْأَرْضَ مَهْدًا ۖ وَسَلَكَ لَكُمُ فِيهَا سُبُلًا ۖ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ۖ فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّن تَحْتِ بَابِ شَقِيٍّ ۖ
 كُنُوزًا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ ۖ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ۖ وَمِنهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَ
 مِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ ۖ

25. *Qaala Rabbishrah lii sad-rii:*

26. *Wa yassir liii 'amrii;*

27. *Wahlul 'uqdatam-mil-li-saanii*

28. *Yafqahuu qawlii:*

29. *Waj-'al-lii Waziiram-min 'ahlii,*

30. *Haaruuna 'akhii;*

31. *'Ushdud bihihi 'azrii,*

32. *Wa 'ashrik-hu fihi 'amrii:*

33. *Kay nusabbihaka ka siiraa,*

34. *Wa nazkuraka kasiiraa:*

35. *'Innaka kunta binaa ba-siiraa.*

36. *Qaala qad 'uutiita su'-laka yaa-Muusaa!*

37. *Wa laqad manannaa 'alayka marratan 'ukbraaa,*

38. *'Iz'aw-haynaaa 'ilaaa 'um-mika maa yuubaaa,*

39. *'Aniqzi-fihi fit-taabuuti faqzifihi fil-yammi fal-yulqi-hil-yammu bis-saahili ya'-khuzhu 'aduwwul-lii wa 'aduwwul-lah: wa 'alqaytu 'alayka mahabba-tam-minnii: wa li-tusna-'a 'alaa 'aynii.*

40. *'Iz tamsihii 'ukhtuka fata-quulu hal 'adullukum 'alaa many-yakfuluh? Faraja'-naaka 'ilaaa 'ummika kay taqarra 'ay-nubaa wa laa tahzan. Wa qa-talta nafsana-fa-najjaynaaka minal-gammi wa fatannaaka futuunaa. Fa-labista siniina fii 'abli Madyan: Summa ji'-ta 'alaa qadariny-Yaa-Muusaa!*

41. *Wastana'-tuka li-nafsii.*

42. *'Izhab 'anta wa 'akhuuka bi-'Aayaatii wa laa taniyya fii zikrii.*

43. *'Izhabaaa 'ilaa Fir-'awna 'innahuu tagaa;*

44. *Faquulaa lahuu qawlal-layyinal-la-'allahuu yatazak-karu 'aw yakhsbaa.*

45. *Qaalaa Rabbanaaa 'inna-naa nakhaafu 'any-yafruta 'alaynaaa 'aw 'any-yatгаа.*

46. *Qaala laa takhaafaaa 'inna-nii ma-'akumaaa 'asma-'u wa 'araa.*

47. *Fa'-tiyaahu fa-quulaaa 'innaa Rasuulaa Rabbika fa-'arsil ma-'anaa Baniini-'Israaa-'iil: wa laa tu-'azzib-hum: qad ji'naaka bi-'Aayatim-mir-Rabbik! Was-Salaamu 'alaa manit-taba 'al-Hudaa!*

48. *'Innaa qad 'uubiya 'ilay-naaa 'annal-'Azaaba 'alaa man kazzaba wa tawallaa.*

49. *Qaala famar-Rabbuku-maa yaa-Muusaa?*

50. *Qaala Rabbunaallaziii 'a'taa kulla shay-'in khalqahuu summa hadaa.*

51. *Qaala famaa baalul-qurruu nil-'uulaa?*

52. Qaala 'ilmuhaa 'inda Rabbii fii Kitaab: laa yazillu Rabbii wa laa yansaa?

53. 'Allazii ja'ala lakumul-'arza mahdanwwa salaka lakum fii haa subulanwwa 'anzala minas-samaaa-'i maaa-'aa. Fa-'akbrajnaa bibihii 'azwaajam-min-nabaatin-shattaa.

54. Kuluu war-'aw an-'aama-kum: 'inna fii zaalika la-'Aa-yaatil-li 'ulin-nuhaa.

55. Minhaa khalaqnaakum wa fihaa nu'iidukum wa minhaa nukhrijukum taaratan 'ukbraa.

AAYAT - 25

Qaala Rabbisbrah lii sad-rii:

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي

Tarjuma: "Musa عليه السلام ne arz kiya: Aye mere Parwardigaar! Mere liye mere seene ko kholde".

Ye bahut ahem dua hai aur ye har us shakhs ko yaad honi chaahiye jo deen ki dawat ka mission lekar nikla ho. Chunache Hazrat Musa عليه السلام ne dua ki ke aye mere Parwardigaar! Tu ne jo azeemush shaan mission mere hawale kiya hai iske liye Apni khususi madad mere shaamil-e-haal karde aur is kaam keliye mere seene ko khol de".

AAYAT - 26

Wa yassir liii 'amrii

وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي

Tarjuma: "Aur mere is kaam ko mere liye aasaan karde".

AAYAT - 27

Wahlul 'uqdatam-mil-li-saanii

وَأَحْلِلْ عُقْدَتَهُ مِنْ لِسَانِي

Tarjuma: "Aur mere zabaan ki girah (laknat) ko khol de".

AAYAT - 28

Yafqahuu qawlii:

يَفْقَهُوا قَوْلِي

Tarjuma: "(Taake) meri baat to wo achichi tarah samajh sakein".

Zaahir hai laknat waale shakhs ki guftagu ko samajhne mein log waqt mehsoos karte hain.

AAAYAT - 29

Waj-'al-lī Wazīram-min 'ahlī,

وَأَجْعَلْ لِّي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي

Tarjuma: "Aur mere liye ek vazeer bhi banade mere khaandaan mein se".

Lafz "vazeer" ka maada-o-zar (bojh) hai. Is lehaz se iske mu'ane hain: bojh uthane waala. Yani zimmedariyon mein madad karne aur sahara banne waala".

AAAYAT - 30

Haaruuna 'akbī

هُرُونَ أَخِي

Tarjuma: "Mere bhai Haroon ko".

Aap ﷺ ne is vizarat keliye apne bhai ka naam bhi khud hi tajweez kar diya.

AAAYAT - 31

'Ushdud bibīi 'azrī

أَشْدُدْ يَدَیَّ أَرْسَلِي

Tarjuma: "Iske zariye se meri kamar ko mazboot karde".

AAAYAT - 32

Wa 'ashrik-hu fīi 'amrī:

وَأَشْرِكْهُ فِیْ أَمْرِي

Tarjuma: "Aur ise mere is kaam mein shareek banade.

AAAYAT - 33

Kay nusabbihaka ka siiraa

كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا

Tarjuma: "Taake hum Teri tasbeeh karein kasarati ke saath".

AAAYAT - 34

Wa nazkuraka kasiiraa

وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا

Tarjuma: "Aur Tera zikr karein kasarati ke saath".

AAAYAT - 35

'Innaka kunta binaa ba-siiraa.

إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا

Tarjuma: "Yaqeenan Tu hamein dekh raha hai".

To khud hamare halaat ka chasham deed gawah hai.

AAAYAT - 36

Qaala qad 'uutiita su'-laka yaa-Muusaa! قَالَقَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يٰمُوسٰى

Tarjuma: "Farmaya: Aye Musa ﷺ tumhe ataa kardiya gaya jo tum ne talab kiya".

Tumhari darkhuwast Humne man-o-an qubool karli.

AAAYAT - 37

Wa laqad manannaa 'alayka marratan 'ukbraaa وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اٰخَرٰى

Tarjuma: "Aur Hum to tum par ehsaan kar chuke hain ek martaba pehle bhi".

AAAYAT - 38

'Tz'aw-haynaaa 'ilaaa 'um-mika maa yuubaaa اِذْ اَوْحَيْنَا اِلٰى اُمِّكَ مَا يُوحٰى

Tarjuma: "Jab Humne tumhari walida ki taraf Wahi ki thi jo (ab tumhein) Wahi ki jaari hai".

Yani ab Hum, Aap ﷺ ko Wahi ke zariye bata rahe hain ke Aap ﷺ ki walida ko is waqt Humne kya Wahi ki thi? Hazrat Musa ﷺ ki paida'ish ke zamane mein bhi Fir'aun ka hukm tha ke Bani Isra'il mein se kisi ke haan agar beta paida ho to ise qatal kar diya jaaye aur sirf unki betiyon ko zinda rehne diya jaaye. Chunache Allah Ta'ala ne Hazrat Musa ﷺ ki walida ko Wahi ya alhaam ke zariye unke naumulood bachche ke baare mein hidayat ki:

AAAYAT - 39

*'Aniqzi-fihi fit-taabuuti faqzifihi اِنْ اَقْدَفِيْهِ فِى التَّابُوْتِ فَاَقْدَفِيْهِ فِى الْيَمِّ
fil-yammi*

Tarjuma: "Ke isko ek sandoog mein bandkaro, phir ise darya mein daal do".

*fa-l-yulqi-hil-yammu bis-saahili ya'-khuzhu فَلْيُلْقِهٖ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ
'adurwul-lii wa 'adurw-wul-lah:* عُدُوِّىْ وَعَدُوُّوْهُ

Tarjuma: "Chunache darya ise saahil par daal dega, (wahan se) is ko uthaale jaayega wo jo Mera bhi dushman hai aur is (bachche) ka bhi dushman hai".

Hazrat Musa ﷺ ki walida ki taraf ki jaane waali Wahi ke baare mein yahan mazed tafseel bayaan nahi farmayi gayi, balke is ke baad Hazrat Musa ﷺ se barah-e-rast khitaab shuru ho raha hai. Ye Qur'an

ka khaas asloob hai ke kuch cheezein padhne aur sunne waale par chorrddi jaati hain ke wo siyaaq-o-sabaaq ke mutabiq khud samajh jaaye. Beherhaal is waqiye ki mazeed tafsilaat yun hain ke Hazrat Musa عليه السلام ke walida ne Aap عليه السلام ko sandooq mein band karke darya mein daal diya. Aap عليه السلام ki badi behen apni walida ki hidayat ke mutabiq sandaoq par nazar rakhe sahil ke saath saath chalti rahi. Sandooq ke shaahi mahel mein pahunchne ki khabar bhi bachchi ke zariye walida ko mil gayi. Idhar Fir'aun bachche ko qatal karne par tula hua tha. Uski biwi Hazrat Aasiya عليها السلام (jo Bani Isra'il mein se thi aur naik khatoon thi) ne usko samjhaya ke hamare haan aulaad nahi hai, ye bachcha meri aur aap ki aankhaon ki thandak saabit hoga, hum ise apna beta bana lenge, chunache aap ise qatal na karein. Idhar Allah Ta'ala ne Hazrat Musa عليه السلام par Apni mohabbat ka partu daal kar Aap عليه السلام ke chehre ko intehayi purkashish bana diya tha. Chunache Aap عليه السلام ki surat aisi man-o-mohini thi ke har shakhs dekhte hi Aap عليه السلام ka garwedah hojaata tha.

wa 'alqaytu 'alayka mahabba-tam-minnii: wa li-tusna-'a 'alaa 'aynii. وَالْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّيَّ ۖ وَلِيُتُذَنَّ عَلَىٰ عَيْنِي ۝

Tarjuma: "Aur (aye Musa عليه السلام) Maine tum par apni mohabbat ka partu daal diya, taake tum ko paala jaaye meri aankhaon ke saamne".

﴿لِيُتُذَنَّ﴾ li-tusna-'a ke lafzi mu'ane hain: "Taake tum ko banaya jaaye". Isi madah se lafz مُتُذَنَّ masna'a mashtaq hai jis ke mu'ane kaarkhana ke hain. Yani Hazrat Musa عليه السلام ki tarbiyat ka kaarkhana Fir'aun ka mehel qaraar paya. Allah Ta'ala ne Aap عليه السلام par Apni mohabbat ka partu daal kar Aap عليه السلام ki shakal mein aise kashish paida kardi thi ke dushman bhi dekhte to garwedah hojaate. Ye sab kuch isliye kiya gaya ke Aap عليه السلام ki parwarish ke intezamat khusushi taur par shahi mehel mein kiye jaane manzoor the.

AAYAT - 40

'Iz tamshiii 'ukhtuka

إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ

Tarjuma: "Jab tumhari behen chalti jaarahi thi".

Aur wo chalte chalte Fir'aun ke mehel tak pahunch gayi jahan bachche ko fauri taur par doodh pilaane ke intezamaat kiye jaarahe the. Allah Ta'ala ne Hazrat Musa عليه السلام ko kisi bhi aurat ka doodh peene se mana kar diya tha. Jab bahut si aurtein bulayi gayi aur wo sab ki sab Aap عليه السلام ko doodh pilaane mein nakaam rahein to Aap عليه السلام ki behen jo ye sab kuch dekh rahi thi bol padi:

fata-quulu hal 'adullukum 'alaa many-yakfuluh?

فَقُولْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ

Tarjuma: "To usne kaha: Kya mein tumhein bataon is (kbandaan) ke baare mein jo iski kafalat kare?"

Aap ﷺ ki behen ne apni hi walida ke baare mein un logaon ko mashwera diya. Chunache jab Aap ﷺ ki walida ko bulaya gaya to Aap ﷺ ne unka doodh fauran piliya.

Faraja'-naaka 'ilaaa 'ummika kay taqarra 'ay-nuhaa wa laa tahzan.

فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ

Tarjuma: "To yun Humne lauta diya tumhein tumhari walida ki taraf, taake uski aankh thandi rahe aur wo gham na khaaye".

Chunache mamta ki tasalli-o-taskeen keliye bachche ko waapas walida ki goud mein pahuncha diya gaya. Muqaam-e-ghaur hai! Allah Ta'ala ko Apne bandaon ke jazbaat-o-ehsasaat ka kis hadtak paas hai.

Wa qa-talta nafs-an-

وَقَاتَلَتْ نَفْسًا

Tarjuma: "Aur (phir) tumne ek shakhs ko qatal kar diya".

Phir jab Aap ﷺ jawan hue aur Misr mein Aap ﷺ ke haathaon ek Qabti qatal hogaya:

fa-najjaynaaka minal-gammi wa fatannaaka futuunaa.

فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا

Tarjuma: "To Humne tum ko is gham se bhi najaat dilaayi, aur phir Humne tumhein (mazeed bahut si) aazma'ishaon se guzara".

Fa-labista siniina fiii 'abli Madyan:

فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ

Tarjuma: "Phir tum kayi saal ahl-e-Madain mein rahe".

Aap ﷺ ke Madain pahunchne aur wahan teherne ke baare mein tafseel Suratul Qasas mein bayaan hui hai. Yahan sirf ishara kiya gaya hai.

Summa ji'-ta 'alaa qadariny-Yaa-Muusaa!

ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يُّوسَىٰ

Tarjuma: "Phir tum yahan aagaye ek taye shuda faisle ke mutabiq aye Musa ﷺ!"

Yani is waqt Aap ﷺ ka yahan pahunchna kisi husn-e-itefaaq ka natija nahi balke ek taye shuda program ka hissa hai. Maine Aap ﷺ ke

sab mu'amlaat ke mutaliq baqaida mansuba bandi kar rakhi hai. Aap ﷺ ne is se pehle jo kuch kiya, Aap ﷺ jahan jahan rahe, ye sab is mansuba bandi ka hissa tha aur ab isi mansuba bandi aur ek taye shuda faisle ke mutabiq Aap ﷺ is jagah pahunch gaye ho.

AAAYAT - 41

Wastana'-tuka li-nafsii.

وَأَصْبَحْنَا لِنَفْسِنَا

Tarjuma: "Aur Maine tumko banaya hai khaas Apne liye".

إِصْبَحْنَا 'Istana'tu, sana'tu se baab ifte'aal hai. ص su'aad ki munasibat se ت taa yahan ط tuuaa badal gayi hai. Yani Maine Aap ﷺ ki shakhsiyat ko khususi taur par tayyar kiya hai. Shahi mehel ke andar makhsos mahaul mein Aap ﷺ ki parwarish karayi hai aur baaz khususi salahiyatein Aap ﷺ ki shakhsiyat mein paida ki hain. Isliye ke Mujhe Aap ﷺ se ek bada kaam lena hai.

AAAYAT - 42

'Izhab 'anta wa 'akhuuka bi-
'Aayaatii wa laa taniyya fii zikrii. اِذْهَبْ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِآيَتِي وَلَا تَنْبِئَا فِي ذِكْرِي

Tarjuma: "Jao tum aur tumhara bhai Meri in nishaniyon ke saath aur Mere zikr se susti na karna".

AAAYAT - 43

'Izhabaaa 'ilaa Fir-'awna 'innahuu tagaa;

إِذْمَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ

Tarjuma: "Jao tum dono Fir'aun ke paas, yaqeenan wo bahut sarkash hogaya hai".

AAAYAT - 44

Faquulaa lahuu qawlal-layyinal-la-
'allahuu yatazak-karu 'aw yakhsaa.

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ

Tarjuma: "To (Dekho!) iske saath naram (andaaz mein) baat karna, shayed ke is tarah wo soche ya dare".

AAAYAT - 45

Qaalaa Rabbanaaa 'inna-naa
nakhaafu 'any-yafruta 'alaynaaa 'aw
'any-yatgaa.

قَالَ رَبَّنَا إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفْرِطَ

عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَفْطِنَ

Tarjuma: "Unhone arz kiya: Aye hamare Parwardigaar! Hamein andesha hai ke wo (achanak) hamare upar bhadak uthega ya zyadati karega".

AAYAT - 46

Qaala laa takbaafaaa 'inna-nii ma-
'akumaaa 'asma-'u wa 'araa.

قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى ﴿٤٦﴾

Tarjuma: "Farmaya: Tum daro nahi, yaqeenan Mai tum dono ke saath hun, Mai har baat sunta aur dekhta rahunga".

AAYAT - 47

Fa'-tiyaahu fa-quulaaa 'innaa Rasuulaa
Rabbika fa-'arsil ma-'anaa Baniii-
'Israaa-'iil: wa laa tu-'azzib-hum:

فَأْتِيَهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّكَ فَأَرْسِلْ
مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَا تَعْذِّبْهُمْ ﴿٤٧﴾

Tarjuma: "Pas tum dono jao us (Fir'aun) ke paas aur is se kaho ke bila shuba hum dono Rasool hain tere Rab ki jaanib se, pas hamare saath bhej de Bani Isra'il ko aur unhein azaab mein muhtela mat rakh".

qad ji'naaka bi-'Aayatim-mir-Rabbik!
Was-Salaamu 'alaa manit-taba 'al-Hudaa!

قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِّنْ رَبِّكَ وَالسَّلَامُ
عَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ ﴿٤٨﴾

Tarjuma: "Yaqeenan hum aaye hain ek nishani lekar tere Rab ki taraf se aur salamti un par hai jo hidayaat ka itebaa karein".

AAYAT - 48

'Innaa qad 'uuhiya 'ilay-naaa 'annal-'Azaaba
'alaa man kazzaba wa tawallaa.

إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ
عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿٤٩﴾

Tarjuma: "Hamare taraf ye Wahi ki jaa chuki hai ke us par azaab aayega jisne jhutlaya aur munh pher liya".

Chunache Hazrat Musa ﷺ aur Hazrat Haroon ﷺ ne Fir'aun ke darbaar mein pahunchkar Allah ka paighaam puri tafseel ke saath us tak pahuncha diya.

AAYAT - 49

Qaala famar-Rabbuku-maa yaa-Muusaa?

قَالَ فَمِنْ رَبِّكُمْ يُوسَىٰ ﴿٥٠﴾

Tarjuma: "Fir'aun ne kaha aye Musa! Tum dono ka Rab hai kaun?"

Hum to kisi aise Rab se waaqif nahi hai jiske baare mein tum dono baat kar rahe ho. Tumhara Rab hai kaun?

AAAYAT - 50

Qaala Rabbunaallaziii 'a'taa kulla shay-'in khalqahuu summa hadaa.

قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى ﴿٥٠﴾

Tarjuma: "Musa عليه السلام ne kaha ke hamara Rab wo hai Jisne har shaye ko uski khilqat ata ki phir hidayat di".

Yani Allah Ta'ala ne har cheez ko ek khaas shakal aur haiyat ke mutabiq takhleeq kiya hai aur phir har maqlooq ki khilqat ke ain mutabiq ise jabli hidayat bhi ataa ki hai. Maslan Usne bakri ko jabli hidayat di hai ke iski giza gosht nahi hai, ghaas waghaira hai aur shair ko jabli hidayat di hai ke uski giza ghaas nahi hai, gosht hai, isi tarah har cheez ko jabli taur par is ne makhsoos aadaat-o-atwaar aur khususiyaat ka paaband kar diya hai.

AAAYAT - 51

Qaala famaa baalul-qurruu nil-'uulaa?

قَالَ قَبَأًا بِالْقُرُونِ الْأُولَى ﴿٥١﴾

Tarjuma: "Fir'aun ne kaha: To phir pehli naslaon ka kya haal hoga?"

Yani agar hum tumhara ye dawa tasleem karle ke tum Allah ke Rasool ho aur tumhari pairwi mein hi hidayat hai to phir hamare abaa-o-ajdaad jo is se pehle faut ho chuke hain, hamari kayi naslein jo is dunya se jaa chuki hai, in ke paas to koi Rasool nahi aaya tha, un tak aisi koi dawat nahi pahunchi thi aur wo isi tareeqe par faut hue jise tum gumrahi qaraar de rahe ho. To in sab logoan ke baare mein tumhara kya fatwa hai? Un sab ka kya banega?

Ye ek tedha sawaal tha jiska jawaab bade hakeemana andaz mein dene ki zarurat thi. Hamare jaise koi daayi hota to keh deta ke wo sab jahanumi hain! aise jawab ke radd-e-amal ke taur par mukhatibeen ki apne aslaaf ke baare mein aseebat-o-hamiyat ko hawa milti aur surat-e-haal bigad jaati. Beherhaal hikmat-e-tableegh ka taqaza yehi hai ke dawat ke dauraan mukhatibeen ke jazbaat aur makhsoos mauqa-e-mehel ko madd-e-nazar rakha jaaye taake kisi bhi qism ki manfi surat-e-haal paida na hone paaye. Chunache Hazrat Musa عليه السلام ne kamaal-e-hikmat se jawaab diya:

AAAYAT - 52

Qaala 'ilmuhaa 'inda Rabbii fii
Kitaab: laa yazillu Rabbii wa laa ⁽⁵²⁾ لَا يَصِلُ رَبِّي وَلَا يَنْسَى

Tarjuma: "Musa ^(عليه السلام) ne kaha ke unka ilm mere Rab ke paas ek kitaab ke andar hai. Mera Rab na to bhataкта hai aur na hi bhulta hai".

Mera Rab hi jaanta ke aise log jin ke paas Allah ki taraf se dawat lekar koi rasool nahi aaya, in ke saath kya mu'amla hoga. Mera Rab un tamaam logaon ke halaat se khoob waaqif hai, na to Us se ghalti hoti hai aur na hi Wo bhulta hai. Chunache unke baare mein Wo khud hi munasib faisla karega. Hazrat Musa ^(عليه السلام) ne Fir'aun aur uske darbariyon ko ye maskit jawaab dene ke baad apni taqreer jaari rakhi:

AAAYAT - 53

'Allazii ja'ala lakumul-'arza mahdanwwa
salaka lakum fii haa subulanwwa 'anzala
minas-samaaa-'i maaa-'aa. ⁽⁵³⁾ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

Tarjuma: "Wohi Jisne zameen ko tumhare liye bichona banaya, aur us mein tumhare (chalne ke) liye raaste banaye aur aasmaan se paani naazil kiya".

Fa-'akbrajnaa bibiii 'azwaaajam-
min-nabaatin-shattaa. ⁽⁵⁴⁾ فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى

Tarjuma: "Phir humne is (paani) se nikaale tarah tarah ke nabataat".

AAAYAT - 54

Kuluu war-'aw an-'aama-kum:
'inna fii zaalika la-'Aa-yaatil-li
'ulin-nuhaa. ⁽⁵⁵⁾ كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَى

Tarjuma: "Khao tum khud bhi aur charao apne marweshiyon ko bhi. Yaqeenan is mein nishaaniyan hain aqalmandaon keliye".

AAAYAT - 55

Minhaa khalagnaakum wa fiihaa
nu'iidukum wa minhaa nukhrijukum
taaratan 'ukbraa. ⁽⁵⁶⁾ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى

Tarjuma: "Isi (Zameen) se Humne tumhe paida kiya hai aur isi mein Hum tumhein lautayenge aur isi mein se Hum tumhein ek martaba phir nikaalenge.

AAYAAT 56 TO 76

وَلَقَدْ آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَإِنِّي ۖ قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَمُوسَى ۖ
فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهِ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سَوَى ۖ
قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الرِّئْيَانَةِ وَأَن يَحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ۖ فَتَوَلَّىٰ فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَى ۖ
قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَيَّ اللَّهُ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ ۖ وَقَدْ خَابَ مَن أَفْتَرَىٰ ۖ
فَتَنَزَّلْنَا عَوَّا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسْرَوْا التَّجْوَىٰ ۖ قَالُوا إِن هَٰذِهِنَّ لَسِحْرَانِ يُرِيدَانِ أَن يُخْرِجَاكُم
مِّنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ النَّهْلَىٰ ۖ فَاجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ أَنتُوا صَفًا ۖ وَقَدْ
أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَن اسْتَعْلَىٰ ۖ قَالُوا يَمُوسَىٰ إِنَّمَا أَنْتَ ثُلَيْحَىٰ وَإِنَّمَا أَنْ تَكُونُ أَوَّلَ مَن أُلْقِيَ ۖ قَالَ
بَلْ أَلْقَوُا ۖ فَإِذَا جَاءَ لَهُمْ وَعَصِيَّهُمْ يُخَالِلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَتَىٰهَا تَسْلَىٰ ۖ فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ
خِيفَةً مُّوسَىٰ ۖ قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَىٰ ۖ وَأَلْقَ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْفَفَ مَا صَنَعُوا ۖ إِنَّمَا
صَنَعُوا كَيْدَ سِحْرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاجِرُ حَيْثُ أَتَىٰ ۖ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا إِنَّمَا بَرَبٌ هَرُونَ
وَمُوسَىٰ ۖ قَالَ أَمْنُكُمْ لَهُ قَبْلَ أَن أَدِّنَ لَكُمْ ۖ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَيْكُمْ السَّحَرَةُ فَلَا قَطْعَ أَيْدِيكُمْ
وَأَرْجَاكُمْ مِّنْ خِلَافٍ وَلَا وَصْلَ بَيْنَكُمْ فِي جُدُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمَنَّ آيُنَا أَسَدًا عَدَا بَا وَأَبْقَىٰ ۖ قَالُوا
لَن نُّؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ ۖ إِنَّمَا تَقْضِي هَٰذِهِ
الْحَبْوَةَ الدُّنْيَا ۖ إِنَّا إِنَّمَا بَرَبٌ لَّا خَطِيئَتُنَا وَمَا أَكْرَهْتَنا عَلَيْهِ مِنَ السَّحَرِ ۖ وَاللَّهُ خَبِيرٌ
وَأَبْقَىٰ ۖ إِنَّهُ مَن يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَلَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ۖ وَمَنْ يَأْتِهِ
مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَتُ الْعُلَىٰ ۖ جَدَّتْ عَدْنٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا ۖ وَذَٰلِكَ جَزَاؤُا مَن تَزَكَّىٰ ۖ

56. Wa laqad 'araynaahu 'Aayaatinaa kullahaa fakazzaba wa 'abaa.

57. Qaala 'aji'tanaa litukhrija-naa min 'arzinnaa bi-sibrika yaa-Muusaa?

58. Falana 'ti-yannaka bi-sib-rim-mislihii faj'al baynanaa wa baynaka
maw-'idal-laa nukhli-fuhuu nahnu wa laaa 'anta makaanan-surwaa.

59. Qaala maw-'idukum yaw-muz-ziinati wa 'any-yubsharan-naasu zuhaa.

60. Fata-wallaa Fir-'awnu fa-jama 'a kaydahuu summa 'ataa.

61. Qaala lahum-Muusaa waylakum laa taftaruu 'alal-laahi kaziban-
fayus-hitakum-bi-'azaab: wa qad khaaba manif-taraa!

62. *Fatanaa-za'uuu 'amrahum baynahum wa 'asarrun-najwaa.*
63. *Qaaluuu 'in haazaani la-saahiraani yuriidaani 'anyyukh-rijaakum-min 'arzikum-bisib-rihimaa wa yazhabaa bi-tarii-qati-kumul-muslaa.*
64. *Fa-'ajmi 'uu kaydakum summa'tuu saffaa: wa qad 'aflahal-ya'wma manista 'laa.*
65. *Qaaluu yaa-Muusaaa 'immaaa 'an-tulqiya wa 'immaaa 'an-nakuuna 'awwala man 'alqaa?*
66. *Qaala bal 'alquu! Fa-'izaa hibaaluhum wa 'isiyyuhum yukhayyalu 'ilayhi min-sibri-him 'annahaa tas'aa!*
67. *Fa-'awjasa fii nafsibii khii-fatam-Muusaa.*
68. *Qulnaa laa takhaf'innaka 'antal-'a'laa:*
69. *Wa 'alqi maa fii yamiinika talqaf maa sana'uu. 'Innamaa sana'uu kaydu saahir: wa laa yuffihus-saahiru haysu 'ataa*
70. *Fa-'ulqiyas-saharatu sujja-dan qaaluuu 'aamannaa bi-Rabbi Haaruuna wa Muusaa.*
71. *Qaala 'aamantum lahuu qabla 'an 'aazana lakum? 'Innahuu la-kabiiru-kumullazii 'allamakumus-sibr! Fala-'uqatti'anna 'aydiyakum wa 'arjulakum-min khilaafin'waa la-'usallibannakum fii juzuu-'innakhl: wa lata'-lamunna 'ayyunaaa 'ashaddu 'azaaban'w-wa 'abqaa!*
72. *Qaaluu lan-nu'-siraka 'alaa maa jaaa-'anaa minal-Bayyinaati wallazii fataranaa faqzi maaa'anta qaaz: 'innamaa taqzii haazihil-hayaatatad-dunyaa.*
73. *'Innaaa 'aamannaa bi-Rabbinaa liyagfira lanaa khataa-yaanaa wa maaa 'akrahtanaa 'alayhi minas-sibr: wallaahu Khayrun'w-wa 'Abqaa.*
74. *'Innahuu manyya'-ti Rabbahuu mujriman fa-'inna lahuu Jahannam: laa yamuutu fiihaa wa laa yahyaa.*
75. *Wa manyya'-tibii Mu'-mi-nan-qad 'amilas-saalihaati fa-'ulaaa-'ika lahumud-darajaa-tul-'ulaa,-*
76. *Jannaatu 'Adnin-tajrii min-tabtihal-'anhaaru khaalidiina fiihaa: wa zaalika ja-zaaa-'u man-tazakkaa.*
-

AAAYAT - 56

Wa laqad 'araynaahu 'Aayaatinaa
kullahaa fakazzaba wa 'abaa.

وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَإِنِّي

Tarjuma: "Aur Humne us (Fir'aun) ko dikhadi Apni saari nishaniyan phir bhi usne jhutlaya aur inkaar kiya".

AAAYAT - 57

Qaala 'aji'tanaa litukhrija-naa min
'arzinaa bi-sihrika yaa-Muusaa?

قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا

بِسِحْرِكَ يٰمُوسَىٰ

Tarjuma: "Usne kaha: Aye Musa ﷺ! Kya tum hamare paas isliye aaye ho taake apne is jaadu ke bal par hamein hamari sar zameen se nikaal bahar karo?"

AAAYAT - 58

Falana 'ti-yannaka bi-sih-rim-mislihii

فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرِ مِثْلِهِ

Tarjuma: "To Hum bhi zaroor laayenge tumhare muqabile mein aisa hi jaadu".

faj'al baynanaa wa baynaka maʿw-
'idal-laa nukhli-fuhuu nahnu wa
laaa 'anta makaanan-suwaa.

فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ

نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى

Tarjuma: "To mu'yyan karlo hamare aur apne mabeen waade ka ek muqarar waqt, na hum iski khilaaf warzi karenge aur na tum karna (ye muqabila ho) ek khule maidaan mein".

Ek khule maidaan mein hum sab jama ho jaayen. Wahan tum bhi apni ye nishaniyan pesh karo, aur hamare jaadugar bhi apne jaadu ke kamalaat dikhayein. Fir'aun ka khayaal tha ke iske bulaaye hue jaadugar is se behtar jaadu dikha denge aur isi tarah Musa ka dawa baatil saabit hojaayega.

AAAYAT - 59

Qaala maʿw-'idukum yaw-muz-ziinati

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الرِّئْيَةِ

Tarjuma: "Musa ﷺ ne kaha: Tumhara waade ka din hoga jashan ka din!"

Unke haan ye koi tehwaar tha jiske silsile mein wo log badi tedaad mein kisi maidaan mein jama hokar jashan manate the. Hazrat Musa ﷺ

ne hikmat se kaam lete hue isi tehwaar ke ijtemaa ko muqabile ke liye makhsoos kar liya.

wa 'any-yuhsharan-naasu zuhaa.

وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ۝

Tarjuma: "Aur ye ke log jama kar liye jaayen din chade".

Ye Zuha ka waqt wohi hai jis waqt hum eidin ke mauqe par namaaz adaa karte hain. Yani jab dhoop zara si uth jaaye to us waqt logaon ko jama kar liya jaaye.

AAAYAT - 60

Fata-wallaa Fir-'awnu

فَتَوَلَّىٰ فِرْعَوْنُ

Tarjuma: "To ab Fir'aun ne rukh phera".

Jab Hazrat Musa (عليه السلام) se muqabila taye hogaya to Fir'aun ne apni puri tawajjeh iske liye tayaari karne par markooz kardi.

fa-jama 'a kaydahuu summa 'ataa.

فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَىٰ ۝

Tarjuma: "Chunache usne apne saare bathkande jama karliye, phir wo (muqabile mein) aagaya".

Usne apni puri mumlikat se maaher jaadugaraon ko ekhatta kiya aur yun puri tayyaari ke saath Hazrat Musa (عليه السلام) ke muqabile keliye maidan mein utra taake saabit kar sake ke Aap (عليه السلام) ka dawa baatil hai.

AAAYAT - 61

Qaala lahum-Muusaa waylakum laa taftaruu 'alal-laahi kaziban-fayus-hitakum-bi-'azaab:

قَالَ لَهُم مُّوسَىٰ وَيَاكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَيَّ ۖ اللَّهُ كَذِبًا فَيُسْحِتْكُمْ بِعَذَابٍ ۖ

Tarjuma: "Musa (عليه السلام) ne unhein (khabardaar karte hue) kaha: Tumhari badbakhti! Allah par jhoot mat ghado, ke wo tumhein ghaarat karde kisi azaab ke zariye se".

Hazrat Musa (عليه السلام) ne aakhri hujjat ke taur par unhein khabardaar kiya ke dekho tum log Allah par iftarabaazi na karo, mai jo kuch pesh kar raha hun ye jaadu nahi hai, balke Allah ka ataa karda mu'ajiza hai.

wa qad khaaba manif-taraa!

وَقَدْ خَابَ مِنْ أَفْتَرَىٰ ۖ

Tarjuma: "Aur Yaqeenan wo nakaam hua jis kisi ne bhi (Allah par) iftara kiya".

AAYAT - 62

Fatanaa-za'uuu 'amrahum baynahum wa 'asarrun-najwaa. ﴿فَنَنَازَعُوْا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَاَسْرَوْا النَّجْوٰى﴾

Tarjuma: "To wo baham jhagad pade apne is mu'amle mein aur phir lage chupke chupke mashwera karne".

Jab Hazrat Musa عليه السلام ne barah-e-rast jaadugaraon se khitaab kiya to wo mar'oob hogaye. Nabuwat ka ru'ab bhi tha aur Aap عليه السلام ki shakhsiyat ki khudadaad wajahat bhi, jiske baare mein Allah Ta'ala ka irshaad qabal azeen aayat 39 mein waarid ho chuka hai: ﴿وَالْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّمِّيَّةً﴾ wa 'alqaytu 'alayka mahabba-tam-minnii: ke Maine Apni taraf se tum par apni khaas mohabbat daaldi thi. Chunache jaadugar ye sab kuch bardasht na kar sake. Aap عليه السلام ki taqreer sunte hi muqabile ka mu'amla un mein mutanaze hogaya. Chunache wo ek dusre ko qaa'il karne keliye baaham sargoshiyon mein masroof hogaye. Is aayat ka ek mafhoom ye bhi hosakta hai ke Hazrat Musa عليه السلام ki taqreed se Fir'aun ke darbariyon mein baaham ikhtelaaf paida hogya aur wo aapas mein chupke chupke sargoshiyan karne lage ke ye muqabile na karaya jaaye. Lekin bil-aakhir wo itefaaq-e-raaye se is natije par pahunchne mein kaamyaab hogaye:

AAYAT - 63

Qaaluuu 'in haazaani la-saahiraani yuriidaani 'anyyukh-rijaakum-min 'arzikum-bisib-rihimaa wa yazhabaa bi-tarii-qati-kumul-muslaa. ﴿قَالُوْٓا۟ اِنَّ هٰٓذٰلِكَ لَسٰجِرٰنِ يٰرِيْدٰنِ اَنْ يُخْرِجٰكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثَلٰى﴾

Tarjuma: "Unhone kaha ke ye dono jaadugar hi hain, jo chaahate hain ke tumhein tumhare sarzameen se nikaal baahar kare apne jaadu (ke zor) se aur tumhari misaali tehzeeb ko barbaad karde".

﴿مَّثٰلِي﴾ muslaa maunas hai امثال Amsal ka jiske mu'ane hain sab se zyada misaali. Haq ke muqabile mein baatil zehniyat ka baahmi itefaaq mulaheza ho ke jo daleel is waqt Fir'aun aur iske darbariyon ko Hazrat Musa عليه السلام ke khilaaf sujhi thi aaj bhi shaitaani quwattein musalmanon ke khilaaf isi daleel ke tehat propaganda kar rahi hai. Ibleesi soch ke naqibaon ne aaj bhi puri dunya mein shor barpa kar rakha hai ke Muslim Fundamentalism hamari misaali tehzeeb-o-saqafat keliye khatra hai. Hum ne badi mehnat se mukhtalif idaaraon ko farogh diya hai, dunya

mein insaani huqooq ka tasawur mutarif karaya hai, jaan jokhun mein daalkar mard-o-zan ki masawaat aur aurtan ki azaadi ki jung ladi hai. Magar musalman bunyaad parast hamari tehzeeb-o-saqafat ki in misaali achievements ko malyamet kar dena chaahte hain.

AAYAT - 64

Fa-'ajmi 'uu kaydakum summa'tuu saffaa: فَاجْبِعُوا لِيْكُمْ ثَمْرًا تُوْثِقُوْا صَفَاً

Tarjuma: "Chunache tum mujtama karo apni saari tadbirein (aur apne wasa'il-o-zaraye) phir aao (muqabile mein) saf baandhkar".

Tum log apne tamaam dastiyaab maadi-o-fani wasa'il baroye kaar laate hue Musa عليه السلام ke muqabile mein seesa pilaaye hui dewaar bankar khade hojao.

wa qad 'aflahal-yawma manista 'laa. وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنْ اسْتَعْلَى ﴿٦٤﴾

Tarjuma: "Aur aaj kaamyab wohi rahega jo ghaalib aayega".

AAYAT - 65

Qaaluu yaa-Muusaaa 'immaaa 'an-tulqiya wa 'immaaa 'an-nakuuna 'awwala man 'alqaa? قَالُوا يٰمُوسٰى اِنَّمَا اَنْ تُلْقٰى وَاِنَّمَا اَنْ تَكُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى ﴿٦٥﴾

Tarjuma: "Jaadugaraon ne kaha: Aye Musa! Ya to tum pehle daalo aur aur ya phir hum hi pehle daalne waale bante hain".

AAYAT - 66

Qaala bal 'alquu! قَالَ بَلْ اَلْقُوا

Tarjuma: "Musa عليه السلام ne kaha: Balke tum hi daalo!"

To yun Hazrat Musa عليه السلام ne jaadugaron ko pehel karne ki dawat dedi.

Fa-'izaa hibaaluhum wa 'isiyyuhum yukhayyalu 'ilayhi min-sibri-him 'annahaa tas'aa! فَازْجِبْهُمْ وَاَعِصْهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اِنَّهَا تَسْعٰى ﴿٦٦﴾

Tarjuma: "To dafatan unki rassiyaan aur laathiyaan unke jaadu ke asar se usko aise nazar aane lage goya wo daud rahi hain".

Hibbaal jama hai حبل Habbal (rassi) ki aur عصا 'Isii jama hai عصا 'Asaa (laathi) ki. Yani jaadugaron ne maidaan mein rassiyaan

aur laathiyaan phenk dein jo unke jaadu ke asar se dekhne walaon ko saanpaon ki tarah bhaagti daudti nazar aane lagi.

AAYAT - 67

Fa-'awjasa fii nafsibii khii-fatam-Muusaa. فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى ﴿٦٧﴾

Tarjuma: "To Musa عليه السلام ne apne ji mein kuch dar mehsoos kiya".

Hazrat Musa عليه السلام ko ye khauf laahaq hua ke jo mu'ajiza mere paas hai isi nau'iyat ki cheez to jaadugaraon ne bhi dikhadi hai. Chunache ab ye saare tamashayi taaliyaan peetenge ke Musa ko shikast hogayi aur wo jo azeemush shaan mission Allah Ta'ala ne mere supurd kiya hai iska kya banega?

AAYAT - 68

Qulnaa laa takhaf 'innaka 'antal-'a'laa: قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى ﴿٦٨﴾

Tarjuma: "Humne farmaya ke daro nabi yaqeenan tum hi ghaalib rahoge".

AAYAT - 69

Wa 'alqi maa fii yamiinika talqaf maa sana'uu. وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا ۖ إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدٌ سَجِرٌ ﴿٦٩﴾
sana'uu. 'Innamaa sana'uu kaydu saahir:

Tarjuma: "Ab tum zara phenko is (asaa) ko jo tumhare daayen haath mein hai ye nigal jaayega is sab ko jo kuch unhone banaya hai. Jo kuch unhone banaya hai ye to bas ek fareb hai jaadugar ka".

Yani ye jo kuch maidaan mein saanpaon ki surat mein nazar aaraha hai iski haqeeqat kuch nahi, mehaz nazar ka dhoka hai, urf-e-aam mein is kaifiyat ko "nazarbandi" kaha jaata hai.

wa laa yuflihus-saahiru haysu 'ataa وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى ﴿٧٠﴾

Tarjuma: "Aur jaadugar kabhi kaamyab nahi hua karta, chaahe kahin se bhi aaye".

AAYAT - 70

Fa-'ulqiyas-saharatu sujja-dan فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا ﴿٧١﴾

Tarjuma: "Pas gira diye gaye jaadugar sajde mein".

Is nukte ki wazahat Suratul A'araf ke mutale ke dauran ki jaa chuki hai ke aakhir kya wajah thi jo Hazrat Musa عليه السلام ki fatah ke baad jaadugar to sar tasleem kham karne par majboor hogaye, lekin dusri taraf na Fir'aun par iska kuch asar hua aur na hi uske darbariyon sameit dusre logaon par. Darasal Fir'aun aur uske darbariyon ne to yehi samjha ke ye jaadugaraon ka aapas mein muqabila tha jis mein bade jaadugar ne chote jaadugaraon ko maat dedi. Jab ke Hazrat Musa عليه السلام ke muqabil jaadugar jo apne fan ke maaher the wo apne kamaal-e-fan ki inteha se bhi agaah the aur uski hudood (limits) se bhi khoob waaqif the. Jaise aaj ek tabi'aat-daan (Physicist) khoob jaanta hai ki physics ke maidaan mein ab tak kya kya ejaadaat ho chuki hain aur iske kamaalat ki rasayi kahan tak hai. Chunache jaadugaraon par ye haqeeqat mankashaf hone mein zara bhi deir na lagi ke na to unke madd-e-muqabil shakhsiyat koi jaadugar hai aur na hi ye asdaha kisi jaadoyi karishme ka kamaal hai! Chunache wo baghair heil-o-hujjat sar tasleem kham karne par majboor hogaye aur:

qaaluuu 'aamannaa bi-Rabbi Haaruuna
wa Muusaa.

قَالُوا اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُوْنَ وَمُوْسٰى

Tarjuma: "Wo pukaar uthe ke hum imaan le aaye Haroon عليه السلام aur Musa عليه السلام ke Rab par".

AAAYAT - 71

Qaala 'aamantum labuu qabla 'an
'aazana lakum?

قَالَ اٰمَنْتُمْ لِهٖ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ

Tarjuma: "Fir'aun ne kaha: (To kya) tum is par imaan le aaye ho is se pehle ke mai tumhein ijazat deta!"

Fir'aun ne makhsoos shahenshana andaaz mein jaadugaron ko daant pilaayi ke tumhari ye jura'it! Tum logaon ne ma-badaulat ki ijazat ke baghair Musa ke Rab par imaan laane ka elaan bhi kar diya! haalanke meri ijazat ke baghair to iske baare mein tumhein zabaan bhi nahi kholna chaahiye thi.

'Innabuu la-kabiiru-kumullazii
'allamakumus-sibr!

اِنَّهٗ لَكَبِيْرُكُمْ الَّذِى عَلٰمَتُهُ السِّحْرُ

Tarjuma: "Yaqeenan yehi tumhara guru hai jisne tumhein jaadu sikhaya hai".

Ab Fir'aun ko ek aur chaal sujhi. Jis tarah azeez Misr ki biwi ne apne khawind ko saamne darwaze par dekhkar ekdum paintara badla tha aur mauquf ikhtiyaar kiya tha ke Yusuf uski aabru ke darpe hua tha, isi tarah Fir'aun ne jaadugaron ko mukhatib hokar kaha ke tum logaon ne jo muqabila kiya hai ye mehaz dikhawa tha. Musa darasal tumhara ustaad hai, tum logaon ne usi se jaadu seekh rakha hai. Andar se tum log aapas mein mile hue ho. Tumhari ye shikast tum logaon ki mili bhagat ka natija hai aur is tarah tum logaon ne mil milakar hamare khilaaf ek bahut badi saazish ki hai. Chunache usne garajtge hue jaadugaraon ko dhamki di:

Fala-'uqatti'anna 'aydiyakum wa
'arjulakum-min kbilaafinwwa la-
'usallibannakum fii juzuu-'innakhl:

فَلَا قُطْعَنَ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ
وَلَا وَصَلْبَكُمْ فِي جُدُوعِ النَّعْلِ

Tarjuma: "To mai tumhare haath aur paaon mukhalif samitaon se kaat daalunga aur tumhein khajoor ke tanaon par suli (dekar latka) dunga".

wa lata'-lamunna 'ayyunaaa 'ashaddu
'azaabanw-wa 'abqaa!

وَلَعَلَّكُمْ إِنَّا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَى

Tarjuma: "Aur yaqeenan tumhein (jald) maloom hojaayega ke hum mein se kaun zyada sakht saza dene waala hai aur kaun zyada baqi rehne waala hai".

Tum logaon ko mere aur Musa ke ikhtiyaar-o-martabe ka farq bahut jald maloom hojaayega ke hum mein se kaun zyada sakht saza de sakta hai aur kisko baqa-a-o-duwaam haasil hai.

AAYAT - 72

Qaaluu lan-nu'-siraka 'alaa maa
jaa-'anaa minal-Bayyinaati
wallazii fataranaa

قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَى مَا جَاءَنَا مِنَ
الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا

Tarjuma: "Unhone kaha: Ab hum tumhein hargiz tarjeeh nahi de sakte in wazeh dala'il par jo hamare paas aa chuke hain aur Us zaat par Jisne hamein paida kiya hai".

Ab hamare Rab ki taraf se hum par haq wazeh kar diya gaya, haqeeqat hum par mankashaf hochuki hai, hum apne Rab par imaan

laa chuke hain, ab hamare liye teri marzi-o-mansha ki koi ehmiyat nahi rahi.

faqzi maaa'anta qaaz:

فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ ط

Tarjuma: "Chunache tu karle jo kuch tujhe karna hai".

Ab tu hamain jo saza dena chaahe de le, khuwah hamare tukde tukde karde, magar hum jis haq par imaan laaye hain ab is se peeche hatne waale nahi hain.

'innamaa taqzii haazihil-bayaataad-dunyaa. اِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ۝

Tarjuma: "Tu to sirf faisla kar sakta hai isi dunya ki zindagi ka".

Tu hamare saath zyada se zyada kar bhi kya sakta hai? Sirf hamari is dunyawii zindagi hi ke baare mein koi faisla kar sakta hai na? Jo aaj nahi to kal, kal nahi to parsun waise bhi khatam hone wali hai. Agar tu ise kal ke bajaye aaj khatam kardega to is mein hamare liye pareshani ki koi baat nahi:

AAYAT - 73

*'Innaaa 'aamannaa bi-Rabbinaa
liyagfira lanaa khataa-yaanaa wa
maaa 'akrahtanaa 'alayhi minas-sihr:*

اِنَّا اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطِيَايَا وَمَا
اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ ط

Tarjuma: "Hum apne Rab par imaan laa chuke hain, taake Wo bakhsh de hamari khata'on ko aur is jaadu ko jis par tu ne hamein majboor kiya".

Tere majboor karne par humne apne jaadu ke bal par Allah ke paighambar ﷺ ka muqabile karne ki jo jasarat ki hai hum apne Rab se is jurm ki mu'afi maangte hain. In jaadugaron se to yehi kaha gaya hoga ke tumhe ek bahut bade jaadugar ka muqabila karna hai, lekin jab ye log Hazrat Musa ﷺ ke muqabile mein aaye to Aap ﷺ ki ba-ru'ab shakhiyat se mar'oob hue baghair na reh sake aur muqabila karne ke baare mein taz-ba-zab ka shikaar hogaye. Qabal azeen aayat 62 mein unki is kaifiyat ki jhalak dikhayi gayi hai. Ab jaadugaraon ke is iqraari bayaan se mazed wazeh hogaya ke wo Hazrat Musa ﷺ ko dekh lene aur Aap ﷺ ki taqreer sun lene ke baad Aap ﷺ se muqabila nahi karna chaahte the, lekin bil-aakhir Fir'aun ke majboor karne par wo is par aamadah hogaye the.

wallaahu Khayrunna 'Abqaa.

وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى ۝

Tarjuma: "Aur Allah hi behtar hai aur baqi rehne waala hai".

Haq ko qubool kar lene aur Allah par imaan laa chukne ke baad ab hum par ye haqeeqat mankaashaf ho chuki hai ke baqa'a-o-duwaam sirf Allah hi ko haasil hai aur Usi ka raasta sab se behtar raasta hai.

AAYAT - 74

'Innabuu manyya'-ti Rabbahuu
mujrیمان fa-'inna lahuu Jahannam:
laa yamuutu fihaa wa laa yahyaa.

إِنَّكَ مِنْ يَأْتِ رَبُّهُ مُجْرِمًا فَاتَّ لُ جَهَنَّمَ
لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى ۝

Tarjuma: "Yaqeenan jo koi aayega apne Rab ke paas mujrim ki haisiyat se to uske liye jahanum hi hai, na wo is mein marega aur na hi jiyega".

AAYAT - 75

Wa manyya'-tibii Mu'-mi-nan-qad
'amilas-saalihaati fa-'ulaaa-'ika
lahumud-darajaa-tul-'ulaa

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ
فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى ۝

Tarjuma: "Aur jo koi aayega iske paas momin ki haisiyat se (aur is haalat mein ke) us ne naik amaal bhi kiye hon, to ye log hain jinke liye alaa darjaat honge".

Yani aise log jin ke paas imaan-e-haqeeqi ke saath saath naik amaal ki punji bhi hogi unke liye buland darje honge.

AAYAT - 76

Jannaatu 'Adnin-tajrii min-
tabtihaal-'anbaaru khaalidiina fihaa:

جَنَّتْ عَذْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا ۝

Tarjuma: "Rehne ke aise baghaat jin ke daaman mein nebrein behti hongy, wo in mein hamesha rahenge".

wa zaalika ja-zaaa-'u man-tazakkaa.

وَذَٰلِكَ جَزَاؤُا مَنْ تَزَكَّى ۝

Tarjuma: "Aur yehi badla hai uska jisne apne aap ko paak kiya".

AAYAAT 77 TO 89

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنَّا نُرِيكَ فِي الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَفُ
 دَرَكًا وَلَا تَخْشَى ۚ فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ۚ وَأَصَلَّ فِرْعَوْنُ
 قَوْمَهُ وَمَا هَدَى ۚ يَبْنِي إِسْرَءِيلَ قَدْ أَنْجَيْنَاكَ مِنْ عَدُوِّكَ ۖ وَوَعَدْنَاكَ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنِ
 وَنَدَلْنَا عَلَيْكَ الْمَنَ وَالسَّلَوى ۖ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ
 عَلَيْكُمْ غَضَبِي ۖ وَمَنْ يَحِلَّ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَى ۖ وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ
 صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى ۖ وَمَا أَعْبَاكَ عَنْ قَوْمِكَ يَوْمَئِذٍ ۖ قَالَ هُمْ أَوْلَاءُ عَلَى أَثَرِي وَعَجِلْتُ
 إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى ۖ قَالَ فَاتِنَا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ۖ فَرَجَعَ
 مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَقَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعَدًّا حَسَنًا أَفَقُلَّ
 عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ مَّوْعِدِي ۖ قَالُوا مَا
 أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا وَلَوْ كُنَّا جُنُودًا لَّهُ خُوزًا ۖ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى ۖ فَكَيْفَ
 أَلْفَا يَرَوْنَ إِلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا ۚ وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ۚ

77. Wa laqad 'awhaynaaa 'ilaa Muusaaa 'an 'asri bi-'ibaadii fazrib lahum tariiqan fil-bahri yabasal-laa takhaafu dara-kanwwa laa takhshaa.

78. Fa-'atba-'ahum Fir-'awnu bi-junuudihii fa-gashiyahum-minal-yammi maa gashiyahum.

79. Wa 'azalla Fir-'awnu qaw-mahuu wa maa hadaa.

80. Yaa-Banii-'Israaa-'iila qad 'anjaynaakum-min 'aduwwi-kum wa waa-'adnaakum jaani-bat-Tuuril-'aymana wa nazzal-naa 'alaykumul-Manna was-Sakwaa:

81. Kuluu min-tayyibaati maa razaqnaakum wa laa tatgaw fihi fa-yahilla 'alaykum gaza-bii: wa manyyahliil 'alayhi gazabii faqad harwaa!

82. Wa 'innii la-Gaffaarul-li-man-taaba wa 'aamana wa 'amila saalihan-summah-tadaa.

83. Wa maaa 'a'-jalaka 'an-qawmika Yaa-Muusaa?

84. Qaala hum 'ulaaa-'i 'alaaa 'asarii wa 'ajiltu 'ilayka Rabbi li-tarzaa.

85. Qaala fa-'innaa qad fatan-naa qawmaka mim-ba'-dika wa-'azallahumus-Saamiriyy.

86. Faraja-'a Muusaaa 'ilaa qarwmihii gazbaana 'asifaa. Qaala Yaa-qarwmi 'alam ya-'idkum Rabbukum wa'-dan hasanaa? 'Afataala 'alaykumul-'abdu 'am 'arattum 'any-yahilla 'alaykum gazabum-mir-Rabbikum fa-'akhlaftum-maw-'idii?

87. Qaalu maaa 'akhlaftaa maw-'idaka bimalkinaa wa laakinnaa hummilnaa 'awzaa-ram-min-ziinatil-qarwmi faqazafnaabaa fakazaalika 'alqas-Saamiriyy.

88. Fa-'akhraja lahum 'ijlan-jasadal-lahuu khurwaarun-fa-qaaluu haazaaa 'ilaahukum wa 'ilaahu Muusaa, fanasii!

89. 'Afalaa yarawna 'allaa yarji'u 'ilayhim qawlaa: wa laa yamliku lahum zarranwwa laa naf-'aa.

AAYAT - 77

Wa laqad 'awhaynaaa 'ilaa Muusaaa وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَن اسْرِ بِعِبَادِي
'an 'asri bi-'ibaadii

Tarjuma: "Aur Humne Musa ﷺ ko Wahi kardi thi ke Mere bandaon ko lekar raataon raat nikal jaao".

Unke Misr se nikalne keliye ek raat ka makhsoos waqt taye kar diya gaya tha ke is raat jab Qabti log apne apne gharaon mein neend ke maze le rahe hon to Hazrat Musa ﷺ tamaam Isra'iliyon ko lekar chupke se sehayre Seenaa ki taraf nikal khade hon.

fazrib lahum tariiqan fil-bahri yabasal- فَأَضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا

Tarjuma: "Pas unke liye samundar ke andar ek khushk raasta banalo".

laa takhaafu dara-kanwwa laa takhsaa. لَا تَخَفْ دَرَكًا وَلَا تَخْشَىٰ

Tarjuma: "(Is kaifiyat mein ke) na pakde jaane ka khauf ho aur na (dubne ka) koi andesha".

AAYAT - 78

Fa-'atba-'ahum Fir-'awnu bi- فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ
junuudibii fa-gashiyahum-minal- مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ
yammi maa gashiyahum.

Tarjuma: "To Fir'aun ne unka ta'qub kiya apne lashkaraon ke saath, to dhaanp liya unhe samundar mein se jis cheez ne bhi dhaanp liya".

Iski tafseel Qur'an mein dusre muqamaat par maujood hai, yani Hazrat Musa عليه السلام ne Allah ke hukm se samundar par asaa maara. Is se samundar phat gaya, donon taraf ke paani badi badi chattaannon ki tarah كَالظُّوَرِ الْعَظِيمِ kattawdil-'aziim khada hogaya aur darmiyaan mein khushk raasta ban gaya. Hazrat Musa عليه السلام is raaste se apni qaum ko lekar nikal gaye. Lekin jab Fir'aun apne lashkaraon sameit is mein daakhil hua to donon taraf ka paani mil gaya aur is tarah se wo sab ke sab gharq hogaye.

AAYAT - 79

Wa 'azalla Fir-'awnu qaw-mahuu
wa maa hadaa.

وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ

Tarjuma: "Aur Fir'aun ne apni qaum ko gumrah kiya aur bidayat na di".

AAYAT - 80

Yaa-Baniii-'Israaa-'iila *gad*
'anjaynaakum-min 'aduwwi-kum
wa waa-'adnaakum jaani-bat-
Tuuril-'aymana

يٰۤاَيُّهَاۤ اِسْرٰٓءِیْلَ قَدْ اَنْجٰیۤنٰکُمْ مِّنْ عَدُوِّکُمْ
وَوَعَدْنٰکُمْ جَانِبَ الثُّوَرِ الّٰتِیۡنَ

Tarjuma: "Aye Bani Isra'il! Humne tum logaon ko nijaat di tumhare dushman se phir Humne tum logaon ko bulaya Koh-e-Toor ki daahni jaanib".

Ye isi muqaam ka zikr hai jahan pehle Hazrat Musa عليه السلام ko nabuwat se sarfaraaz kiya gaya tha.

wa nazzal-naa 'alaykumul-Manna
was-Salwaa:

وَنَزَّلْنَا عَلَیۤکُمُ النَّۤنَّ وَالسَّلٰوِیۡ

Tarjuma: "Aur (sebra mein tumhari ghiza keliye) tum par Man-o-Salwa naazil kiya".

AAYAT - 81

Kuluu min-tayyibaati maa
razaqnaakum wa laa tatgaw fihi

کُلُوۤا مِنۡ طَیِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰکُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِیۡہِ

Tarjuma: "Khao in paakizah cheezaon mein se jo Humne tumhein ataa ki hain aur is mein zyadati na karna".

Lekin mana karne ke bawajood Bani Isra'il ne is mu'amle mein zyadati ki. Zyadati ki ek surat to ye thi ke wo ise saeint saeint kar rakhte the, is khadshe se ke shayed kal ye naazil na ho aur yun tawakkal alallaah ki nafi karte the. Is ke alawa unhone is mein is tarah bhi zyadati ki

ke kuch hi arsa baad uski naqadri karte hue uske muqabile mein dusri cheezaon ka mutaleba shuru kar diya.

fa-yahilla 'alaykum gaza-bii: wa manyyahilil 'alayhi gazabii faqad hawaa!

فَيَحِلُّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي ۖ وَمَنْ يَحِلِّ
عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ ﴿٨١﴾

Tarjuma: "To (aisi surat mein) tum par Mera ghazab naazil hoga, aur jis par Mera ghazab naazil hojaaye to wo (goya) tapakh diya gaya".

AAYAT - 82

Wa 'innii la-Gaffaarul-li-man-taaba wa 'aamana wa 'amila saalihan-summah-tadaa.

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ
صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾

Tarjuma: "Aur Mai to yaqeenan bahut hi mu'af farmane waala hun har us shakhs keliye jisne tauba ki, imaan laaya, naik amaal kiye aur phir seedhi raah par chalta raha".

AAYAT - 83

Wa maaa 'a'-jalaka 'an-qawmika Yaa-Muusaa?

وَمَا أَغْبَاكَ عَنْ قَوْمِكَ يٰمُوسَىٰ ﴿٨٣﴾

Tarjuma: "Aur aye Musa ﷺ! Ye tumhein kis cheez ne jaldi par aamadah kiya apni qaum ko chordkar?"

Is se pehle Sureh Maryam ki aayat 64 aur aayat 84 mein ujlat se mana kiya jaa chuka hai. Aayat 64 mein Huzoor ﷺ ko bilwaasta andaaz mein farmaya gaya ke Aap ﷺ Wahi ke jald aane ke baare mein khuwahish na kiya karein, kyunke ye to Allah ki mashiyat ke mutabiq hi naazil hogi. Chunache farishte ki zabaan se Aap ﷺ ko mukhatib karke kehlaawa gaya: ﴿وَمَا تَنْزِيلُ إِلَهٍ بِأَمْرِ رَبِّكَ﴾ Wa maa natanazzalu 'illaa bi-'amri Rabbik: ke Hum to Aap ﷺ ke Rab ke hukm se hi naazil hote hain. Jabke aayat 84 mein Aap ﷺ ko mukhatib karke farmaya gaya: ﴿فَلَا تَجْعَلْ عَلَيْهِمْ﴾ Falaa ta'-jal 'alayhim: "To Aap ﷺ un par (azaab ke baare mein) jaldi na karein". Ab aayat zeir-e-nazar mein jaldi karne par Hazrat Musa ﷺ se jawaab talbi ho rahi hai. Allah Ta'ala ne Hazrat Musa ﷺ ko Tauraat dene keliye ek mu'yyan waqt par Koh-e-Toor par bulaya to Aap ﷺ fart-e-ishtiyaq se qabl az waqt wahan pahunch gaye. Is par Aap ﷺ se pucha gaya ke Aap ﷺ apni qaum ko peeche chordkar waqt se pehle kyun aagaye hain?

AAAYAT - 84

Qaala hum 'ulaaa-'i 'alaaa 'asarii

قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَثَرِي

Tarjuma: "Musa ﷺ ne arz kiya ke bas wo mere peeche peeche hi (aarabe) hain".

Aap ﷺ ki qaum ka qaafila to mamuli ki raftaar se aaraha hoga aur Aap ﷺ Allah Ta'ala se mulaqaat aur mukalime ke shauq mein tez raftaari se safar taye karte hue waqt-e-muqararah se pehle wahan pahunch gaye the. Chunache Aap ﷺ ne iski wajah bhi yehi batayi:

wa 'ajiltu 'ilayka Rabbi li-tarzaa.

وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ

Tarjuma: "Aur aye mere parwardigaar! Maine to Teri taraf (aane mein isliye) jaldi ki taake Tu raazi hojaaye".

Goya Allah Ta'ala ke huzoor Aap ﷺ fart-e-jazbaat ka izhaar kar rahe the. Iqbal ke misre mein zara tasaruf ke saath "Tu mera shauq dekh mera ishtiyaaq dekh!" waali kaifiyat thi. Aap ﷺ ka khayaal tha is se Allah Ta'ala khush honge aur shabaash milegi, magar yahan to lene ke dene pad gaye, ulti explanation call hogayi.

AAAYAT - 85

Qaala fa-'innaa qad fatan-naa
qawmaka mim-ba'-dika

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ

Tarjuma: "Allah ne farmaya: To Humne tumhare baad tumhari qaum ko fitne mein daal diya hai".

Agarche yahan sarahat ke saath aise alfaaz istemaal nahi hue magar andaaz se yehi maloom hota hai ke Aap ﷺ ki is ujlat pasandi ki wajah se Allah Ta'ala ne Aap ﷺ ki qaum ko fitne mein muftela kar diya.

wa-'azallahumus-Saamiriyyi.

وَأَصْلَهُمُ السَّامِرِيُّ

Tarjuma: "Aur unhein gumrah kar diya hai Saamri ne".

Is andaaz-e-takhatub mein ye tafseel bhi muzamar hai ke agar Aap ﷺ apni qaum ke saath saath rehte, unka tazkiya karte rehte, wo log Aap ﷺ ki taleem-o-tarbiyat se musalsal behramand hote rehte to yaqeenan unki aqal-o-faham mazeed pukhta hoti aur is tarah is fitne ki naubat na aati. Lekin jab Aap ﷺ unhein chordkar aagaye to iske natije mein ek fitnagar shakhs ko apna shaitani khel khelne ka mauqa milgaya.

Saamri ke baare mein ek raaye to ye hai ke uska ta'luq Qabti qaum se tha aur kisi wajah se wo Bani Isra'il ke saath mil chuka tha. Lekin is silsile mein mutabar raaye yehi hai ke wo Bani Isra'il mein se hi tha magar munafiq tha aur Hazrat Musa (عليه السلام) se ise khaas kad thi. Bilkul isi tarah jaise Abu Aamer Raheb ko Huzoor (ﷺ) se kad thi. Abu Aamer ka Raaheb ka zikr Siratut Tauba ke mutale ke dauraan aaya tha. Bunyadi taur par wo khizarji tha. Ibtedayi umar mein bahut neik aur ibadat guzaar tha, baad mein usne isa'iyat qubool karke rehbaniyat ikhtiyaar karli. Huzoor (ﷺ) se ise khususi taur par bughz tha aur iska ye bughz is had tak badha hua tha ke wo apni saari zindagi Aap (ﷺ) ke khilaaf jadd-o-jahad aur saazishaon mein masroof raha. Chunache jaisa kirdaar Abu Aamer Raheb ka ummat-e-Muhammad (ﷺ) mein raha, is se milta julta kirdaar Hazrat Musa (عليه السلام) ki ummat mein Saamri ka tha.

AAYAT - 86

Faraja-'a Muusaaa 'ilaa qaawmihii فَرَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا
gazbaana 'asifaa.

Tarjuma: "To laute Musa (عليه السلام) apni qaum ki taraf bahut ghazabnaak aur sakht ranjeedah haalat mein".

Qaala Yaa-qaumi 'alam ya-'idkum قَالَ يَاقَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا
Rabbukum wa'-dan hasanaa?

Tarjuma: "Unhone kaha: Aye meri qaum ke logo! Kya tum se tumhare Rab ne achcha waada nahi kiya tha?"

Allah Ta'ala ne tum logaon se waada kiya tha ke wo tum logaon ko Apni kitaab ki surat mein jaame hidayat ataa farmaayega. Mai to Allah ke is waade ke mutabiq Toor par gaya tha ke tumhare liye Uski kitaab aur hidayat lekar aalon:

'Afataala 'alaykumul-'ahdu أَفْطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ

Tarjuma: "To kya ye muddat tum par bahut taweel hogayi thi?"

'am 'arattum 'any-yahilla 'alaykum أَمْ أَرَدْتُمْ أَن يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ
gazabum-mir-Rabbikum مِّن رَّبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِي
'akhlaftum-maw-'idii? (٨٦)

Tarjuma: "Ya tum logaon ne ye chaaha ke tum par tumhare Rab ka ghazab naazil ho, to tum ne mere waade ki khilaaf warzi kar daali".

Goya tumhari ye harkat Allah Ta'ala ke ghazab ko dawat dene ke mutradaf hai.

AAYAT - 87

Qaalu maaa 'akhlafnaa maw-'idaka bimalkinaa قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا

Tarjuma: "Unhone jawaab diya ke humne aap ke waade ki khilaaf warzi apne ikhtiyaar se nahi ki".

wa laakinnaa hummilnaaa 'awzaa-ram- min-ziinatil-qawmi faqazafnaahaa وَلَكِنَّا حُمِّلْنَا أَوْزَارًا مِّن زِينَةِ الْقَوْمِ فَكَذَّبْنَاهَا فكَذَلِكَ أَتَى السَّامِرِيُّ

Tarjuma: "Balke hum par bojh tha is qaum ke zewraat ka, to hum ne wo phenk diye, aur isi tarah Saamri ne bhi kuch phenka".

AAYAT - 88

Fa-'akbraja lahum 'ijlan-jasadal-lahuu khuwaarun-

فَاحْجَجْ لَهُمْ عَجَلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ

Tarjuma: "Phir usne unke liye ek bachda baraamad kar diya, ek dhad jis se dakaarne ki awaaz aati thi".

Is silsile mein jo mukhtalif riwayaat hain unka khulasa ye hai ke Misr mein agarche Isra'ili qaum ki haisiyat ghulamana thi magar Hazrat Ibrahim (عليه السلام) ki nasal se ta'luq ki wajah se unki dayanat-daari musalam thi. Chunache Qabti qaum ke log apne zewraat aur dusri qeemti cheezein aksar unke paas amanat rakhwaya karte the. Jab ye log Misr se nikle to Qabti qaum ke bahut se zewaraat bhi wo apne saath le aaye jo in mein aksar logaon ke paas bataur amanat pade the. Albatta iska unke zehen par ek bojh tha ke ye hamare liye jaa'iz bhi hain ya nahi? Is hawale se Saamri ne bhi unhein qaa'il kar liya ke is bojh se nijaat haasil karne keliye unko ye zewraat phenk dene chaahiye. Chunache jab in logaon ne wo zewraat phenk diye to Saamri ne unhein pighlakar gaaye ke bachde ki shakal ka ek mujassima bana daala, aur is mein khaas maharat se kuch aise suraakh rakhe ke jab un mein se hawa ka guzar hota to bail ke dakaarne ki si awaaz paida hoti. Uski dusri tawajeeha wo hai jo Saamri ne khud bayaan ki aur iska zikr aaindah aayaat mein aayega.

fa-qaahuu haazaaa 'ilaahukum wa 'ilaahu Muusaa, fanasii! فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَىٰ فَنَسِىَ

Tarjuma: "To unhone kaha ke ye hai tumhara ma'bood aur Musa (عليه السلام) ka ma'bood, magar wo (Musa (عليه السلام)) bhool gaya hai".

Yani Hazrat Musa (عليه السلام) ko mughalta hua hai jo Wo (عليه السلام) apne Rab se mulaqaat keliye Koh-e-Toor par chale gaye hain, haalanke hamara aur Un (عليه السلام) kar Rab to yahan maujood hai.

AAAYAT - 89

'Afalaa yarawna 'allaa yarji'u
'ilayhim qawlaa:

أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا ۖ

Tarjuma: "To kya wo dekhte nahi the ke wo (bachda) unki taraf koi baat lauta-ta nahi tha".

Kya unhein nazar nahi aata tha ke wo bachda unki kisi baat ka jawaab nahi desakta tha. Is mein se to ek be-mu'ane bhaan bhaan ki awaaz nikalti thi aur bas!

wa laa yamliku lahum zarran^{wa}
laa naf-'aa.

وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ۚ

Tarjuma: "Aur na hi ise unke liye kisi nuqsan ka ikhtiyaar tha aur na nafe ka".

AAAYAAT - 90 TO 98

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَقُولُ إِنَّمَا فَتِنتُمْ بِهِ ۖ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا
أَمْرِي ۖ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَافِيَةً حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ ۖ قَالَ يَهْدُونَكَ مَا مَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ
ضَلُّوا ۖ أَلَا تَتَّبِعُنَّ أَفْعَصَيْتَ أَمْرِي ۖ قَالَ يَبْتَدِئُونَكَ أَتَأْخُذُ بِلِحِيَّتِي وَلَا بِرَأْسِي ۖ إِنِّي خَشِيتُ أَنْ
تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ۖ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يُسَامِرُنِي ۖ قَالَ بَصُرْتُ
بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ۖ قَالَ
فَإِذْ هَبْ فَرَأَىٰ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ ۖ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّنْ تَخْلَفَنَّهُ ۖ وَانْظُرْ إِلَى إِلَهِكَ
الَّذِي ظَلَمْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَّنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ۖ إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ
إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۚ

90. Wa laqad qaala lahum Haaruunu min-qablu yaa-qarw-mi 'innamaa futintum bih: wa 'inna Rabbakumur-Rahmaanu fattabi-'uunii wa 'atii-'uuu 'amrii.

91. Qaahu lan-nabraba 'alay-hi 'aakifina hattaa yarji'a 'ilaynaa Muusaa.

92. Qaala Yaa-Haaruunu maa mana-'aka 'iz ra-'aytahum zalluuu

93. 'Allaa tattabi-'an? 'Afa-'asayta 'amrii?

94. Qaala yabna-'umma laa ta'-khuz bilihiyatii wa laa bi-ra'-sii! 'Innii khashiitu 'an taquula farraqta bayna Baniii-'Israaa-'iila wa lam tarqub qawlii!

95. Qaala famaa khatbuka Yaa-Saamiriyy?

96. Qaala basurtu bima lam yabsuruu bibii faqabaztu qab-zatam-min 'asarir- Rasuuli fa-nabaztuhaa wa kazaalika saw-walat lii nafsii.

97. Qaala fazhab fa-'inna laka fil-hayaati 'an-taquula "Laa Misaas"; wa 'inna laka marw-'idal-lan-tukhlafah: wanzur 'ilaaa 'ilaahi-kallazii zalta 'alayhi 'aakifaa: lanuharri-qannahuu summa lanansifan-nahuu fil-yammi nasfaa!

98. 'Innamaa 'Ilaahukumul-laahul-lazii 'Laaa 'ilaaha 'illaa Huu': wasi-'a kulla shay-'in 'ilmaa.

AAYAT - 90

Wa laqad qaala lahum Haaruunu min-qablu وَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ

Tarjuma: "Aur Haroon عليه السلام unhein pehle hi keh chuka tha".

Hazrat Haroon عليه السلام un logaon ko pehle hi in alfaaz mein samjhane ki puri koshish kar chuke the:

yaa-qaw-mi 'innamaa futintum bih: يَقَوْمُ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ ؕ

Tarjuma: "Aye meri qaum ke logo! Tumhein to is (bachde) ke zariye se fitne mein daala gaya hai".

wa 'inna Rabbakumur-Rahmaanu fattabi-'uunii wa 'atii-'uuu 'amrii. وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي ۝

Tarjuma: "Aur yaqeenan tumhara Rab (ye bachde nahi balke) Rahmaan hai, chunache tum log meri pairwi karo aur meri baat mano".

AAYAT - 91

Qaalu lan nabraha 'alay-hi 'aakifiina قَالَوَا لَن نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عَرَفَيْنَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى ۝
hattaa yarji'a 'ilaynaa Muusaa.

Tarjuma: "Unhone kaha: Hum to isi par etekaaf karte rahenge, yahan tak ke Musa عليه السلام khud hamare paas waapas aajayen".

Ye jawaab puri Bani Isra'il qaum ki taraf se nahi tha balke sirf un logaon ki taraf se tha jo un mein se bachda parasti ke mushrikana aqeede mein muftala hue the aur phir is par ad gaye the. Unhone Hazrat Haroon عليه السلام ko jawaab diya ke hum to ab isi ki parastish karte rahenge, yahan tak ke Musa عليه السلام khud aakar is baare mein koi faisla karein. Ye

log is se pehle bhi but-parast qaum ki dekha dekhi Hazrat Musa عليه السلام se mutaleba kar chuke the (Al-Aa'raaf: 138) ke un logaon ke butaon jaisa hamein bhi koi mabood banadein jiske saamne baithkar hum puja-paat kar sakein.

AAYAT - 92

Qaala Yaa-Haaruunu maa mana-
'aka 'iz ra-'aytahum zalluuu

قَالَ يٰهٰرُوْنُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوْاۙ

Tarjuma: "Musa عليه السلام ne kaha: Aye Haroon عليه السلام ! Aap عليه السلام ko kis cheez ne roka tha jab Aap عليه السلام ne unhein dekha ke wo gumrah hogaye hain".

AAYAT - 93

'Allaa tattabi-'an?

اَلَا تَتَّبِعُنِۙ

Tarjuma: "Ke Aap عليه السلام ne meri pairwi na ki?"

Iska dusra tarjuma ye bhi hosakta hai, "jo aap mere peeche na aagaye". Yani Aap عليه السلام mere peeche Koh-e-Toor par kyun na aagaye aur aakar kyun na mujhe bataya ke wo log yun gumrah hogaye hain".

'Afa-'asayta 'amrii?

اَفَعَصَيْتَ اَمْرِيۙ

Tarjuma: "Ya phir Aap عليه السلام ne nafarmani ki mere hukm ki?"

Agarche umar mein Hazrat Haroon عليه السلام bade the magar mansab nabuwat ke etebaar se chunke Hazrat Musa عليه السلام ka rutba unse bada tha isliye Aap عليه السلام ne is andaaz mein Hazrat Haroon عليه السلام se jawaab talbi ki.

AAYAT - 94

Qaala yabna-'umma laa ta'-khuz
bilihayatii wa laa bi-ra'-sii!

قَالَ يٰبَنُوۡمَرْيَمَ لَا تَاْخُذْ بِلِحْيَتِيۙ وَلَا بِرَاسِيۙ

Tarjuma: "Haroon عليه السلام ne kaha: Aye meri maa ke betel! Aap عليه السلام (is tarah) meri daadhi aur mere sar (ke baalaon) ko mat kheenchein".

'Innii khashiitu 'an taquula farraqta
bayna Baniiii-'Israaa-'iila

اِنِّیۙ خَشِیْتُ اَنْ تَقُوْلَ فَرَّقْتُ بَيْنَ بَنِيۙ اِسْرَءٰیِلَ

Tarjuma: "Mujhe to ye andesha tha ke Aap عليه السلام ye na kaben ke tumne Bani Isra'il mein tafreeq paida kardi".

Ke tum ne unko taqseem karke unke itehaad ko paara paara kar diya.

wa lam tarqub qarwili!

وَلَمْ تَرْقُبْ قَرْوٰی ﴿٤٣﴾

Tarjuma: "Aur meri baat yaad na rakhi".

Hazrat Haroon عليه السلام se baaz purs karne ke baad ab Hazrat Musa عليه السلام ne Saamri se jawaab talab kiya.

AAAYAT - 95

Qaala famaa khatbuka Yaa-Saamiriyy?

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يٰسَامِرِيُّ

Tarjuma: "Musa عليه السلام ne kaha! Aye Saamri! Tumhara kya mu'amla hai?"

AAAYAT - 96

Qaala basurtu bimaal lam yabsurru bibii

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ

Tarjuma: "Usne kaha maine (ek aise cheez) dekhi thi jo unhone nahi dekhi".

faqabaztu qab-zatam-min 'asarir-
Rasuuli fa-nabaztuhaa

فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا

Tarjuma: "To maine le li ek mutthi (mitti ki) Rasool ke naqsh paa se, to wo maine (is mein) phenk di".

wa kazaalika sarw-walat lii nafsii.

وَكَذٰلِكَ سَوَّلْتُ لِيْ نَفْسِيْ ﴿٩٦﴾

Tarjuma: "Aur isi tarah mere nafs ne ye raasta mujhe bataya".

Rasool se muraad yahan Hazrat Jibra'il عليه السلام hain. Hazrat Jibra'il عليه السلام kaheen Hazrat Musa عليه السلام ke paas aaye the to, Saamri ne unhein dekh liya. Saamri chunke raaheb tha, wo ruhaani aur nafsiyaati nau'wiyat ke mujahide bhi karta rehta tha. Is liye Hazrat Jibra'il kisi aur ko to nazar na aaye magar use nazar aagaye. Zameen par jahan Aap عليه السلام ka qadam pad raha tha wahan se usne kuch mitti uthaali. Yehi mitti usne, us bhatti mein daaldi jis mein wo bachda tayaar karne keliye zewraat ko pighla raha tha. Yun Hazrat Ruhul Ameen عليه السلام ke qadmaon ki mitti ki taaseer se us bachde se wo awaaz aane lagi. Ye goya is mu'amle ke baare mein Saamri ki wazahat hai.

AAAYAT - 97

Qaala fazhab fa-'inna laka fil-
hayaati 'an-taquula "Laa Misaas";

قَالَ فَادْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ أَنْ
تَقُولَ لَا مِسَاسَ

Tarjuma: "Musa عليه السلام ne kaha: Dafa hojao! Ab tumhare liye zindagi mein yehi (saza) hai ke tum kehthe rahoge ke mujhe koi na chuye".

Saamri bataur saza jis bimaari mein muftela kiya gaya tha uski tafseel to nahi milti magar in alfaaz se yun maloom hota hai ke amalan wo achool bankar reh gaya tha. Na wo kisi ke qareeb jaa sakta tha aur na hi koi dusra shakhs uske paas aasakta tha. Baaz riwayaat mein is tarah ki tafsilaat milti hain ke agar koi shakhs uske qareeb jaata to dono sakht bukhaar mein muftela hojaate the aur yun baaqi tamaam zindagi use mu'ashirati maqata'a ki saza bhugatna padi.

wa 'inna laka marw-'idal-lan-tukhlafah: وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّنْ تُخْلَفَهُ ۚ

Tarjuma: "Aur tumhare liye ek waada hai jiski hargiz khilaaf warzi nahi ki jaayegi".

wanzur 'ilaaa 'ilaahi-kallazii zalta 'alayhi 'aakifaa: وَأَنْظِرْ إِلَى إِلَهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا ۖ

Tarjuma: "Aur dekho apne is mabood ko jis ka tum etekaaf karte rahe ho (hum iske saath kya mu'amlā karte hain!)"

lanuharri-qannahuu summa lanansifan-nabuu fil-yammi nasfaa! لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ۖ

Tarjuma: "Hum ise jala (kar raakh kar) denge, phir us (ki raakh) ko samundar mein bikhair denge".

AAAYAT - 98

'Innamaaaa 'Ilaahukumul-laahul-lazii 'Laaa 'ilaaha 'illaa Huu': إِنَّا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

Tarjuma: "Haqeeqat mein tumhara mabood to sirf Allah hai, Jis ke siwa koi aur mabood hai hi nahi".

wasi-'a kulla shay-'in 'ilmaa. وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۖ

Tarjuma: "Use har cheez ka ilm haasil hai".

Isra'ili qaum ke bigde hue aqa'id aur unki amoomi zehniyat ki jo tafsilaat hamein Qur'an se milti hain agar un ka baghaur mutalea kiya jaaye to hindu brahman ki soch, zehniyat aur aqa'id ki is se bahut qareebi mushabihat nazar aati hai. Is silsile mein meri zaati raye hai ke aaj se 3500 saal qabal (1400 saal qabal maseeh) ke lag bhag jab Arya nasal ke log Hindustan ki taraf mahwe safar the to unke sath kisi muqaam par kuch Isra'ili qaba'il bhi shaamil hogaye the. Ye taqriban wohi zamana tha jab Misr se Bani Isra'il ka kharooj (Exodus) hua. Bani Isra'il ki tareekh mein unke kuch aise qaba'il ka zikr milta hai jinhein wo apne gumshuda qaba'il (The lost tribes of the house of Israel) kehte

hain. Ye wo qaba'il hain jo sehra mein gum hogaye the aur unke baare mein kisi ko kuch maloom nahi ke wo kahan chale gaye. Mere khayaal ke mutabiq Bani Isra'il ke wo gum shuda qaba'il kisi na kisi Aaryaan (Arya log Hazrat Nuh عليه السلام ke bete Hazrat Haam ki nasal se the) ke un girohaon se aamile the jo is zamane mein Hindustan ki taraf kooch kar rahe the aur is tarah Aaryon ke saath wo log bhi Hindustan mein aa base the. Is silsile mein mera gumaan ye hai ke hindu brahman unhi Isra'iliyon ki nasal se hain.

Mere is gumaan ki buniyaad hinduaon aur isra'iliyon ke rasm-o-riwaaj aur aqa'id mein paayi jaane wali gehri mushabihat hai. Maslan jis tarah Hazrat Musa عليه السلام ne Saamri ke bachde ko jalakar uski raakh ko samundar mein bahaya tha, bilkul isi tarah hindu apne murdaon ko jalakar unki raakh ko ganga waghaira mein bahate hain. Isra'iliyon ne bachde ko apne mabood banaya tha, hindu bhi mazhabi taur par gaaye ko muqaddas maante hain. Iske alawa hindu riwayati taur par apne liye wahi shaukh zard ya geruwa rang pasand karte hain jo Qur'an mein Bani Isra'il keliye makhsos gaaye ka rang bataya gaya hai (Al-Baqarah:69). Phir Saamri ke achoot hojaane ke tasawur ko bhi hinduaon ne ba'ayyinah apnaya aur uske tehat apne mu'ashire ke ek tabqe ko achoot qaraar de daala. Isi tarah Bani Isra'il ke saron par pahaad ke uthaaye jaane se mutaliq Qur'ani bayaan (Al-Aaraaf: 171) se mumasil hinduaon mein ye aqeedah bhi paaya jaata hai ke Hanuman ji pahadaon ko utha laaye the. Alghariz isra'iliyon aur hinduaon ke baaham mushtarak aqa'id aur rasm-o-riwaaj mere is khayaal ko taqwiyat dete hain ke Hindustan ke brahman isra'iliyon hi ki nasal se ta'luq rakhte hain.

Is silsile mein mera khayaal ye bhi hai ke upanishadz ki tehriraon mein Sahuf-e-Ibrahim ke asraat bhi paaye jaate hain. Maine ek zamane mein inka mutalea kiya tha to maloom hua ke inki tehriraon mein tauheed ka ansar bahut zyada numayaan hai. Qur'an Hakeem mein Sahuf-e-Ibrahim عليه السلام aur Sahuf-e-Musa عليه السلام ka zikr sarahat ke saath maujood hai (Al-Aala: 19). "Sahuf-e-Musa عليه السلام " to ahadnama qadeem (Old Testament) ki pehli paanch kitabaon ki surat mein aaj bhi maujood hain, agarche tehreef shuda hai, lekin Sahuf-e-Ibrahim ka bazahir koi suraagh nahi milta. Dusri taraf upanishadz ki tehriraon mein tauheed ki taleemaat ka paaya jaana in mein alhaami asraat ki maujoodgi ka wazeh suboot hai. Isi bina par mai is nazriye ka qaa'il hun ke upanishadz ya to Sahuf-e-Ibrahim hi ki tehreef shuda shaklein hain ya kam az kam Sahuf-e-Ibrahim ki talimaat ke asraat kisi na kisi tarah un tak zaroor pahunchen hain.

AAYAAT 99 TO 104

كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا ۖ مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وِزْرًا ۖ خَلِيدًا فِيهِ ۖ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ حِمْلًا ۚ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ۚ يَخْفَتُونَ بِهِمْ أَنْ لَيْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ۚ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِنْ لَيْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ۚ

99. Kazaalika naqussu-'alayka min 'ambaaa-'i maa qad sabaq: wa qad 'aataynaaka mil-ladun-naa Zikraa.

100. Man 'a'-raza 'anhu fa-'innahuu yahmilu Yaʿwmal-Qiyaamati wizraa;

101. Khaalidiina fih: wa saaa-'a lahum Yaʿwmal-Qiyaa-mati himlaa,

102. Yaʿwma yunfakhu fis-Suu-ri wa nah-shurul-mujrimiina Yaʿwma-'izin-zurqaa.

103. Yatakhbaa-fatuuna bayna-hum 'illabistum 'illaa 'ashraa;

104. Nahnu 'A'-lamu bima yaquuluuna 'iz yaquulu 'am-salubum Tariiqatan 'illabis-tum 'illaa yaʿwmaa!

AAYAT - 99

Kazaalika naqussu-'alayka min 'ambaaa-'i maa qad sabaq: كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ

Tarjuma: "(To aye Nabi ﷺ!) is tarah Humne suna rahe hain aap ko halaat us (zamane) ke jo guzar chuka hai".

Is tarah bazariye Wahi pichli aqwaam ke tafseeli halaat Huzoor ﷺ ko faraham kiye jaa rahe hain.

wa qad 'aataynaaka mil-ladun-naa Zikraa. وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا ۖ

Tarjuma: "Aur Humne Aap ﷺ ko khaas Apne paas se zikr ataa kiya hai".

Humne Apne fazl-e-khaas se Aap ﷺ ko ye Qur'an ataa kiya hai. Is mein pichle zamane ki khabrain bhi hain aur yaad dahani aur tazkeer-o-nasihat bhi.

AAYAT - 100

Man 'a'-raza 'anhu fa-'innahuu yahmilu Yaʿwmal-Qiyaamati wizraa; مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وِزْرًا ۖ

Tarjuma: "Jis kisi ne is (Qur'an) se eraaz kiya to wo qayamat ke din ek bhaari bojh uthaayega".

AAYAT - 101

Khaalidiina fih: wa saaa-'a lahum
Yawmal-Qiyaa-mati himlaa,

خَلِيدِينَ فِيهِ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حِمْلًا ۝

Tarjuma: "Ye log is (kaifiyat) mein hamesha rahenge, aur unke liye bahut bura hoga qayamat ke din ka wo bojh".

AAYAT - 102

Yawma yunfakhu fis-Suu-ri wa nah-
shurul-mujrimiina Yawma-'izin-zurqaa.

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْجُرِمِينَ
يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ۝

Tarjuma: "Jis din soor phunka jaayega aur Hum mujrimaon ko is din ekhatte karenge (is haalat mein) ke unki aankhein neili padi hongy".

Intehayi khauf ki kaifiyat mein insaan ki aankhaon mein nilahat paida hojaati hai. Chunache us din khauf aur dehshat se mujrimaon ki aankhein neili pad chuki hongy.

AAYAT - 103

Yatakhaa-fatuuna bayna-hum
'illabistum 'illaa 'asbraa;

يَتَخَفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ۝

Tarjuma: "Chupke chupke wo ek dusre se keh rahe honge ke tum nahi rahe ho (dunya mein) magar sirf dus din".

AAYAT - 104

Nahnu 'A'-lamu bima'a yaquuluuna
'iz yaquulu 'am-saluhum Tariiqatan
'illabis-tum 'illaa yaawmaal'

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ
طَرِيقَةً إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ۝

Tarjuma: "Hum khoob jaante hain jo kuch wo kahenge, jab un mein se behtareen samajh boojh waala shakhs kahega ke tum nahi rahe ho magar (zyada se zyada) ek din".

اَمْثَلٌ amsal ke mu'ane misaali ke hain, yani un mein se behtareen tareeqe waala, intehayi sha'ista, muhziib (cultured) aur sab se zyada padha likha shakhs. Ye goya unka laal bajhkad hoga jo dunya mein baz'am khud misaali shakhsiyat ka maalik aur danishwar tha. Yehi tarkeeb qabal azeen aayat 63 mein bhi hum padh chuke hain. Wahan Fir'aun ka wo bayaan naqal hua tha jis mein usne apne mulk ke aa'in-o-tamaddun ko بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثَلَّى bi-tarii-qati-kumul-muslaa, qaraar diya tha.

Yahan par Hazrat Musa عَلَيْهِ السَّلَام ke halaat par mushtamil 5 ruku ikhtemaam pazeer hue. Is se aage Sureh ke ikhtemaam tak wohi mazameen hain jo aam taur par Makki surtaon mein milte hain.

AAYAAT 105 TO 115

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ۖ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ۚ لَا تَرَى فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا ۚ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ ۖ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّعْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ۚ يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَهِقَ لَهُ قَوْلًا ۚ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ ۖ عَلَمًا ۚ وَعَدَّتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ۚ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِرٌ فَلَا يَخَفُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ۚ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ۚ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۖ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَى إِلَيْكَ وَحْيُهُ ۚ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ۚ وَلَقَدْ عَرِيتْنَا إِلَى آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَكَيْسَى ۚ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ۚ

105. *Wa yas-'aluunaka 'anil-jibaali faqul yansifuhaa Rabbii nasfaa;*

106. *Fa-yazaruhaa qaa-'an-safsafaa;*

107. *Laa taraa fihaa 'iwajanw-wa laaa 'amtaa.*

108. *Yawma-'iziny-yattabi-'uunad-Daa-'iya laa 'iwaja lah: wa khasha-'atil-'aswaatu lir-Rahmaani falaa tasma-'u 'illaa hamsaa.*

109. *Yawma-'izil-laa tanfa-'ush-Shafaa-'atu 'illaa man 'azina lahur-Rahmaanu wa raziya lahuu qawlaa.*

110. *Ya'-lamu maa bayna 'ay-diibim wa maa khalfahum wa laa yuhiituuna bibii 'ilmaa.*

111. *Wa 'anatil-wujuuhu lil-Hayyil-Qayyum: wa qad khaaba man hamala zulmaa.*

112. *Wa manyya'-mal minas-saalihaati wa hurwa Mu'-mi-nun-falaa yakhaafu zulmanw-wa laa hazmaa.*

113. *Wa kazaalika 'anzalnaahu Qur-'aanan 'Arabiyyanw-wa sarrafnaa fiibi minal-wa-'iidi la-'allahum yattaquuna 'aw yuhdisu lahum zikraa.*

114. *Fata-'aalallaahul-Malikul-Haqq! Wa laa ta'-jal bil-qur-'aani min-qabli 'anyuqzaa 'ilayka wahyuh: wa qur-Rabbi zidnii 'ilmaa.*

115. *Wa laqad 'ahidnaaa 'ilaaa 'Aadama min-qablu fanasiya wa lam najid lahuu 'azmaa.*

AAYAT - 105

Wa yas-'aluunaka 'anil-jibaali

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ

Tarjuma: "Aur (aye Nabi ﷺ !) ye log Aap se pahadaon ke baare mein puchte hain".

Waqaytan qayamat ke silsile mein jab Aap ﷺ unko batate hain ke roz-e-mahshar ru-e-zameen ek saaf aur hamwaar maidaan ka naqsha pesh karegi to ye log sawaal karte hain ke itne bade bade pahadi silsilaon ka kya banega? Wo kahan chale jaayenge?

faqul yansifuhaa Rabbii nasfaa;

فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا

Tarjuma: "Aap ﷺ keh dijiye ke mera Rab unko reza reza karke bikhair dega".

AAYAT - 106

Fa-yazaruhaa qaa-'an-safsafaa;

فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا

Tarjuma: "Aur chord dega is (zameen) ko saaf chatyal maidaan banakar".

AAYAT - 107

Laa taraa fiihaa 'iwajanw-wa laaa 'amtaa.

لَا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا

Tarjuma: "Aap na to is mein koi tedh dekhenge aur na koi teela".

Tab zameen ek hamwaar chatyal maidaan ki surat ikhtiyaar kar jaayegi aur dekhne waala is mein koi nasheeb-o-faraaz mehsoos nahi karega.

AAYAT - 108

Yawma-'iziny-yattabi-'uunad-Daa-'iya laa 'iwaja lah:

يَوْمَ يَذَّتَبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ

Tarjuma: "Jis din piche chal padenge sab log ek pukaarne waale ke, mumkin nahi ke is se zara kaj hosakein".

Tamaam insaanon ko is din jab ekhatte hone keliye pukara jaayega to har koi is pukaar par labbaik kahega. Kisi ke liye mumkin nahi hoga ke is hukm ko nazar andaaz karke idhar udhar ho sake.

*wa khasha-'atil-'aswaatu lir-Rahmaani
falaa tasma-'u 'illaa hamsaa.*

وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا

Tarjuma: "Aur tamaam awaazein Rahmaan ke saamne past hojaayengi, chunache tum nahi sun sakoge magar ek bhanbhanhat si".

AAYAT - 109

Yawma-'izil-laa tanfa-'ush-Shafaa-'atu 'illaa man 'azina lahur-Rahmaanu wa raziya lahuu qarwlaa.

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلُهُ ﴿١٠٩﴾

Tarjuma: "Us din koi shafa'at hargiz mufeed nahi hogi magar jiske liye Rahman ne ijazat di ho, aur uske liye us ne baat pasand ki ho".

AAYAT - 110

Ya'-lamu maa bayna 'ay-dihihim wa maa khalfahum wa laa yuhiituuna bibii 'ilmaa.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١١٠﴾

Tarjuma: "Wo jaanta hai jo kuch un ke saamne hai aur jo kuch unke peeche hai aur wo ihaata nahi kar sakte Uske ilm ka".

Yehi baat Suratul Baqarah, aayat 255 (aayatul kursi) mein alfaaz ke thode se farq ke saath is tarah bayaan farmayi gayi hai:

﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ﴾ Ya'-lamu maa bayna 'aydihihim wa maa khalfahum. Wa laa yu-hiituuna bi-shay-'im-min 'il-mihiii 'illaa bimaa shaaa'. "Wo jaanta hai jo kuch unke saamne hai aur jo kuch unke peeche hai, aur wo ihaata nahi kar sakte Uske ilm ka kuch bhi, magar ye ke jo wo khud chaabe".

AAYAT - 111

Wa 'anatil-wujuuhu lil-Hayyil-Qayyum:

وَعَدَّتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ ﴿١١١﴾

Tarjuma: "Aur sab ke chehre jhuke hue honge Us hasti ke huzoor jo Al-Hayyul Qayyum hai".

Qur'an Majeed ka ye teesra muqaam hai jahan Allah Ta'ala ke ye do naam Al-Hayyu aur Al-Qayyum ek saath aaye hain. Is se pehle Suratul Baqarah, Aayat 255 (aayatul kursi) aur Sureh Aal-e-Imraan, aayat 2 mein ye dono naam ekhatte aachuke hain. Al-Hayyul Qayyum ke baare mein aam taur par khayaal kiya jaata hai ke ye "Ism Allah Al-Azeem" Yani Allah ka azeem tareen naam (Ism-e-Aazam) hai jiske hawale se jo dua ki jaaye wo zaroor qabool hoti hai.

wa qad khaaba man hamala zulmaa.

وَقَدْ خَابَ مَن حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١٢﴾

Tarjuma: "Aur yaqeenan kha'ib-o-khasir hua wo jisne zulm ka bojh uthaya".

Yani kisi tarah ke shirk ka murtakab hua.

AAYAT - 112

Wa manyya'-mal minas-saalihaati
wa huwa Mu'-mi-nun-falaa
yakhaafu zulmanw-wa laa hazmaa.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ
فَلَا يَخَفُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

Tarjuma: "Aur jis kisi ne naik amaal kiye honge aur wo momin hoga to use na kisi be-insaafi ka andesha hoga aur na kisi zyadati ka".

AAYAT - 113

Wa kazaalika 'anzalnaahu Qur-
'aanan 'Arabiyyanw-wa sarrafnaa
fihi minal-wa-'iidi

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا
وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ

Tarjuma: "Aur Isi tarah Humne nazil kiya hai is (kalaam) ko arbi Qur'an banakar, aur phair phair kar bayaan ki hain Humne is mein tamaam wa'eedein".

la-'allahum yattaquuna 'aw yuhdisu
lahum zikraa.

لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

Tarjuma: "Shayed ke wo taqwa ikhtiyaar karein ya (shayed) wo paida kare un (ke dilaon) mein kuch yaad dabani".

Ho sakta hai Qur'an ki taseer se unke andar koi masbat soch ye imaan ka jazba paida hojaaye.

AAYAT - 114

Fata-'aalallaahul-Malikul-Haqq!

فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ

Tarjuma: "To bahut buland-o-baala hai Allah, baadsba haqeeqi".

Wa laa ta'-jal bil-qur-'aani min-
qabli 'anyyuqzaaa 'ilayka wahyuh:

وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ
يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ

Tarjuma: "Aur Aap ﷺ jaldi na kijiye is Qur'an ke saath is se pehle ke Aap ﷺ par Uski Wahi mukammal hojaye".

"Ujlat" ka mazmoon yahan chauthi martaba aaya hai. (Wazahat keliye mulaheza ho aayat number 83 ki tashreeh) Aap ﷺ se farmaya jaa raha hai ke Aap ﷺ Qur'an ke mu'amle mein jaldi na karein. Aap ﷺ ka shauq baja magar Wahi se mutaliq tamaam malumaat (waqt, miqdaar, mazmoon waghaira) Allah ki hikmat aur mashiyat ke mutabiq taye paayen to isi mein khair aur behtari hai.

wa qur-Rabbi zidnii 'ilmaa.

وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴿١٢٧﴾

Tarjuma: "Aur Aap ﷺ ye keh te raha kijiye ke aye mere Rab! Mere ilm mein izaafa farma".

Jaise jiase Qur'an naazil ho raha hai, Aap ﷺ iske asraar-o-ramoz se mutaliq apne faham-o-tadbeer aur baseerat-e-batini mein izaafe keliye Allah Ta'ala se musalsil dua karte rahein.

AAAYAT - 115

Wa laqad 'abidnaaa 'ilaaa 'Aadama
min-qablu

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِن قَبْلُ

Tarjuma: "Aur Humne is se pehle Aadam ﷺ se ek ahad liya tha".

Yani makhsos darakht ke paas ne jaane ka ahad, jiska zikr Qur'an mein muta'addad baar hua hai.

fanasiya wa lam najid lahuu 'azmaa.

فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١٢٨﴾

Tarjuma: "To wo bhool gaya aur Humne is mein irade ki pukhtagi nahi paayi.

Aaayt zeir-e-nazar "azam" ke do tarjume kiye gaye hain aur dono sahih hain. Ek irade ki pukhtagi. Is lehaaz se ﴿وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا﴾ wa lam najid lahuu 'azmaa, ka mafhoom ye hoga ke Humne Aadam ﷺ ke andar idaare ki pukhtagi, himmat aur azmiyat nahi paayi. Wo Allah se kiye gaye apne ahad ko nibhana sake aur is etebaar se unhone kamzori ka muzahara kiya. Ye darasal insaani khalqat ke andar maujood is kamzori ki taraf isharah hai jiska zikr Suratun Nisa mein is tarah aaya hai" ﴿وَخَلَقَ الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا﴾ wa khuliqal- 'in-saanu za-'iifaa, ke insaan kamzor paida kiya gaya hai.

Iska dusra tarjuma ye kiya gaya hai ke Humne is ke andar (sarkashi ka) iradah nahi paaya. Yani Aadam ﷺ ne jaan bujhkar is ahad ki khilaaf warzi nahi thi. Humne Un ﷺ ki niyyat mein sarkashi, baghawat aur nafarmani ka koi irada nahi dekha. Haqeeqat ye hai ke wo bhool gaye the, in par nisyaan taari hogaya tha, jis ki wajah se unhein waqti taur par Allah ka wo ahad yaad nahi raha tha. Nisyaan darasal insaan ki ek fitri kamzori hai aur isi hawale se Allah Ta'ala ne hamein ye azeem dua sikhayi hai: ﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا﴾ Rabbanaa laa tu-'aa-khiznaaa 'in-nasiinaaa 'aw 'akhta'-naa. (Al-Baqarah: 286) ke Aye hamare Parwardigaar ! Hamara muakbeza na karna agar hum bhool jaayen ya hum se khata hojaaye.

AAYAAT 116 TO 128

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِرِجْوَكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكَ مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشقى ﴿١١٧﴾ إِنَّ لَكَ أَلًا تَجُوعُ فِيهَا وَلَا تَعْرِى ﴿١١٨﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَصْحَى ﴿١١٩﴾ فَوَسَّوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةٍ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلى ﴿١٢٠﴾ فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفْنَ عَلَيْهِمَا مِنْ ذُرُقِ الْجَنَّةِ زَوْعَضَى آدَمُ رَبَّةَ فَعَوَى ﴿١٢١﴾ ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى ﴿١٢٢﴾ قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَلَمَّا يَأْتِيَتُكُمْ مِنِّى هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَاىَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشقى ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِى فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمًى ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِى أَعْمًى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾ قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنسى ﴿١٢٦﴾ وَكَذَلِكَ نَجْزِى مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمَرْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْغَى ﴿١٢٧﴾ أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسْجِدِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِى التَّهْلِى ۚ ﴿١٢٨﴾

116. Wa 'iz qulnaa lil-malaaa-'ikatis-juduu li-'Aadama fasa-jaduuu 'illaaa 'Ibliis: 'abaa.

117. Faqulnaa Yaaa-'Adamu 'inna haazaa 'adurwul-laka wa li-zawjika falaa yukhri-jan-nakumaa minal-Jannati fa-tashqaa.

118. 'Inna laka 'allaa tajuu-'a fihaa wa laa ta'-raa,

119. Wa 'annaka laa tazma-'u fihaa wa laa tazhaa.

120. Fa-waswasa 'ilayhish-Shaytaanu qaala Yaaa-'Adamu hal-'adulluka 'alaa Shajaratil-khuldi wa mulkil-laa yablaa.

121. Fa-'akalaa minhaa faba-dat lahumaa saw-'aatuhumaa wa tafiqaa yakhsifaani 'alayhi-maa minawwaraqil-Jannah: wa 'asaaa 'Adamu Rabbahuu fa-gawaa.

122. Summaj-tabaahu Rabbuhuu fataaba 'alayhi wa hadaa.

123. Qaalahbitaa minhaa ja-mii-'am-ba'-zukum li-ba'-zin 'adurw: fa-'immaa ya'ti-yan-nakum-minnii Hudan fama-nittaba-'a Hudaaya falaa ya-zillu wa laa yashqaa.

124. Wa man 'a'-raza 'an-Zik-rii fa-'inna lahuu ma-'iishatan-zankanwaa nahshuruhuu Ya-w-mal-Qiyaamati 'a'-maa.

125. Qaala Rabbi lima bashar-tanii 'a'-maa wa qad kuntu basiiraa?
 126. Qaala kazaalika 'atatka 'Aayaatunaa fa-nasiitabaa: wa kazaalikal-
 yawma tunsaa.
 127. Wa kazaalika najzii man 'asrafa wa lam yu'-mim-bi-'Aayaati-
 Rabbi: wa la-'azaa-bul-'Aakhirati 'ashaddu wa 'abqaa.
 128. 'Afalam yahdi lahum kam 'ahlaknaa
 qablahum-minal-quruuni yamshuuna
 fii masaa-kinihim? 'Inna fii zaalika la-'Aayaatil-li-ulinnuhaa.

Ab yahan qissa Aadam-o-Iblees paanchwi martaba bayaan hone jaa raha hai. Is se pehle Suratul Baqarah (Ruku: 4), Suratul A'raaf (Ruku: 2), Sureh Bani Isra'il (Ruku:7) aur Suratul Hijr (Ruku:3) mein is ka zikr ho chuka hai.

AAAYAT - 116

Wa 'iz gulnaa lil-malaaa-'ikatis-
 juduu li-'Aadama fasa-jaduuu 'illaaa
 'Tbliis: 'abaa.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ
 فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى ﴿١١٦﴾

Tarjuma: "Aur (yaad karo) jabke Humne farishtaon se kaha tha ke sajda karo Aadam ﷺ ko, to un sab ne sajdah kiya siwaye Iblees ke, usne inkaar kardiya".

AAAYAT - 117

Faqulnaa Yaaa-'Adamu 'inna
 haazaa 'aduwwul-laka wa li-
 zawjika falaa yukhri-jan-nakumaa
 minal-Jannati fa-tashqaa.

فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ
 فَلَا يُخْرِجَنَّكَ مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى ﴿١١٧﴾

Tarjuma: "To Humne kaha: Aye Aadam ﷺ! Yaqeenan ye dushman hai tumhara bhi aur tumhari biwi ka bhi, to (dekho!) ye tum dono ko kabin jannat se nikalwa na de, ke phir tum mashaqat mein pad jao".

AAAYAT - 118

'Inna laka 'allaa tajuu-'a fiihaa wa
 laa ta'-raa,

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى ﴿١١٨﴾

Tarjuma: "Yaqeenan is mein na to tumhein bhook satati hai aur na ayaani (ka khadsha) hai".

AAAYAT - 119

Wa 'annaka laa tazma-'u fiihaa wa
 laa tazhaa.

وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَصْحَى ﴿١١٩﴾

Tarjuma: "Aur ye ke na tumhein is mein piyaas (pareshaan karti) hai aur na dhoop (ki koi takleef)".

AAYAT - 120

Fa-waswasa 'ilayhish-Shaytaanu

فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ

Tarjuma: "To waswasa daala iske zehen mein shaitaan ne".

qaala Yaaa-'Adamu hal-'adulluka 'alaa قَالَ يَا أَدَمُ هَلْ أَذُكَ عَلَى شَجَرَةٍ
Shajaratil-khuldi wa mulkil-laa yablaa. الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى

Tarjuma: "Usne kaha: Aye Adam ﷺ! Kya mai bataon tujhe hamesha rehne waale darakht aur aisi baadshahi ke baare mein jo kabhi purani na ho?"

Ke is darakht ka phal khaane ke baad Aap ﷺ ko dawaam haasil hojaayega aur zindagi keliye kabhi fana ka khadsha nahi hoga. Goya shaitaan ne apni pehli saazish ka jaal insaan ki isi kamzori ko buniyaad banakar buna tha jiska zikr Sureh Maryam ki aayat 92 ke ziman mein guzar chuka hai. Yahan ahraam Misr ke hawale se darj zeil alfaaz ek dafa phir se zehen mein taaza kar lijiye:

They defined cry of man's will

To survive and conquer the storms of time

Yani insaan waqt ke tufanon ko fateh kar lena chaahta hai aur uski khuwahish hai ke uski hasti ko is dunya mein duwaam aur tasulsal naseeb ho. Chunache shaitaan ne insaan-e-awwal ki isi kamzori se faida uthaate hue ghair faani zindagi aur hamesha ki baadshahi mil jaane ka jhaansa dekar ise mamnu'a darakht ka phal khaane par aamadah kar liya.

AAYAT - 121

Fa-'akalaa minhaa faba-dat lahumaa
saw-'aatuhumaa

فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَّتْ لَهُمَا سَوَاتُهُمَا

Tarjuma: "To un dono ne khaa liya is mein se, to un par wazeh hogayin unki sharamgaahain".

Chunache Hazrat Aadam aur Hazrat Hawa ﷺ dono ne us darakht ka phal khaa liya. Us phal ke chakte hi wo dono be-libaas hogaye aur unki sharamgaahain nazar aane lagi (is mazmoon ki tafseel Suratul A'raaf mein guzar chuki hai).

wa tafaqaa yakhsifaani 'alayhi-maa minwwaraqil-Jannat: وَطَفِقَا يَخْصِفُنِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ ۖ

Tarjuma: "Aur wo lage gaanthne apne upar jannat (ke darakhtaon) ke pattaon ko".

wa 'asaaa 'Aadamu Rabbahuu fa-gawaa. وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ ﴿١٢١﴾

Tarjuma: "Aur Aadam ؑ ne apne Rab ki nafarmani ki to wo bhatak gaya".

AAAYAT - 122

Summaj-tabaahu Rabbuhuu fataaba 'alayhi wa hadaa. ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ ﴿١٢٢﴾

Tarjuma: "Phir uske Rab ne ise pasand kar liya, uski tauba qubool farmayi aur use hidayat bakhshe".

AAAYAT - 123

Qaalabbitaa minhaa ja-mii-'am-ba'-zukum li-ba'-zin 'aduwaw: قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۚ

Tarjuma: "(Iske baad) Allah ne farmaya ke tum sab ke sab is (jannat) se utar jaao, ab tum ek dusre ke dushman hoge".

fa-'immaa ya'ti-yan-nakum-minnii Hudan fama-nittaba-'a Hudaaya falaa ya-zillu wa laa yashqaa. فَأَمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَاىَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْغَىٰ ﴿١٢٣﴾

Tarjuma: "To jab bhi tumhare paas aaye meri taraf se koi hidayat to jis ne pair-wi ki Meri hidayat ki to na wo behkega aur na nakaam hoge".

AAAYAT - 124

Wa man 'a'-raza 'an-Zik-rii fa-'inna lahuu ma-'iishatan-sankanaw وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا ۚ

Tarjuma: "Aur jis ne Meri yaad se eraaz kiya to yaqeenan uske liye hogi (dunya ki) zindagi bahut tangi waali".

Aisa shakhs dunyawii zindagi mein itmenaan aur rahat se mehroom kar diya jaayega. Piyaas ke mareez ki tarah (ke wo jitna chaahe paani pi le uski piyaas khatam nahi hoti) aise shakhs ki hawas kabhi khatam na hogi. Crorodaon haasil karke bhi mazeed carorodaon ki khuwahish uska chain aur itmenaan ghaarat kiye rakhegi.

wa nahshuruhuu Yaw-mal-Qiyaamati 'a'-maa. وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمًى ﴿١٢٤﴾

Tarjuma: "Aur Hum uthaayenge use qayamat ke din andha (karke)".

AAAYAT - 125

Qaala Rabbi lima hashar-tanii 'a-
maa wa qad kuntu basiiraa? قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيْ اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيْرًا ﴿١٢٥﴾

Tarjuma: "Wo kabega: Aye mere Parwardigaar! Tu ne mujhe andha kyun uthaya hai, jabke mein (dunya mein) to binaayi waala tha".

AAAYAT - 126

Qaala kazaalika 'atatka 'Aayaatunaa fa-
nasiitahaa: wa kazaalikal-yaawma tunsaa. قَالَ كَذٰلِكَ اٰتٰنٰكَ اٰيٰتُنَا فَنَسِيْتَهَا ۚ وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنٰسٰى ﴿١٢٦﴾

Tarjuma: "Allah farmayega ke isi tarah Hamari aayaat tumhare paas aayein to tumne unhein nazar andaaz kar diya, aur isi tarah aaj tumhein bhi nazar andaaz kar diya jaayega".

AAAYAT - 127

Wa kazaalika najzii man 'asrafa wa
lam yu'-mim-bi-'Aayaati-Rabbih: وَكَذٰلِكَ نَجْزِيْ مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيٰتِ رَبِّهٖ ﴿١٢٧﴾

Tarjuma: "Aur isi tarah Hum badla denge usko jis ne had se tajaawuz kiya aur apne Rab ki aayaat par imaan na laaya".

wa la-'azaa-bul-'Aakhirati 'ashaddu
wa 'abqaa. وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰى ﴿١٢٨﴾

Tarjuma: "Aur yaqeenan aakhirat ka azaab zyada sakht aur hamesha rehne waala hai".

AAAYAT - 128

'Afaalam yahdi lahum kam 'ahlaknaa
qablahum-minal-quruuni اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ
مِّنَ الْقُرُوْنِ

Tarjuma: "To kya unhein is baat se koi rehnumayi nahi mili ke Humne balaak kardiya un se pehle kitne hi qaumaon ko".

yamsbuuna fii masaa-kinihim? يَبْسُوْنَ فِيْ مَسٰكِنِهِمْ ط

Tarjuma: "Wo bhi chalte phirte the (isi tarah) apni aabadiyon mein".

'Inna fii zaalika la-'Aayaatil-li-ulinnuhaa. اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لٰاٰيٰتٍ لِّاُولِي النُّعٰى ﴿١٢٩﴾

Tarjuma: "Yaqeenan is mein nishaniyaan hain aqalmandaon keliye".

AAYAAT 129 TO 135

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَاجِلًا مُسْمًى ۖ فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۖ وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ ۖ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ ۚ وَلَا تَدْنِ عَيْنُكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ شَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرَرْقِ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْنَىٰ ۚ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ لَا تَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ ۗ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَىٰ ۚ وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِنْ رَبِّهِ ۖ أَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةٌ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ۚ وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَىٰ ۚ قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا ۚ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَبُ الصَّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَىٰ ۚ

129. Wa law laa Kalimatun-sabaqat mir-Rabbika lakaana lizaaman wa 'ajalum-musam-maa.

130. Fasbir 'alaa maa ya-quuluuna wa sabbih bi-Hamdi Rabbika qabla tuluu-'ish-shamsi wa qabla guruubihaa; wa min 'aanaaa-'illayli fasabbih wa 'atraafan-nahaari la-'allaka tarzaa.

131. Wa laa tamuddanna 'ay-nayka 'ilaa maa matta'-naa bi-hiii 'azwaajam-minhum zabra-tal-hayaatid-dunyaa, linaftina-hum fiih: wa rizqu Rabbika khayrun wa 'abqaa.

132. Wa'-mur 'ahlaka bis-Sa-laati wastabir 'alayhaa. Laa nas-'aluka rizqaa: Nahnu nar-zuquk. Wal-'Aaqibatu lit-Taqwaa.

133. Wa qaaluu law laa ya'-tii-naa bi-'Aayatim-mir-Rabbih? 'Awalam ta'-tihim-Bayyinatu maa fis-Suhufil-'uulaa?

134. Wa law 'annaaa 'ahlak-naahum-bi-'azaabim-min-qab-libii la-qaaluu Rabbanaa law laaa 'arsalta 'ilaynaa Rasuulan-fanattabi-'a' Aayaatika min qabli 'an-nazilla wa nakhzaa.

135. Qul kullum-mutarabbisun fatarabbasuu: fasata'-lamuuna man 'As-haabus-Siraatis-sa-wiyyi wa manihtadaa.

AAYAT - 129

Wa law laa Kalimatun-sabaqat mir-Rabbika lakaana lizaaman wa 'ajalum-musam-maa.

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَاجِلًا مُسْمًى ۚ

Tarjuma: "Aur agar aap ke Rab ki taraf se ek baat pehle se taye na ho chuki hoti aur ek waqt-e-mu'ayyan muqarar na kar diya gaya hota to ye (azaab) chimat chuka hota".

Agar Allah Ta'ala ne unki mahulat ki muddat pehle se taye na farmadi hoti to un par kab ka azaab aachuka hota. Tarteeb ibarat asal mein yun hai: *وَلَوْلَا كَيْدُ سَيْفَتٍ مِنْ رَبِّكَ وَاجَلٌ مُسَمًّى لَكَ أَنْ تُزَاجَا* *Wa law laa Kalimatun-sabaqat mir-Rabbika wa 'ajalum-musam-maa lakaana lizaaman.* Lekin yahan part ibarat ke makhsos aahang (rhythm) ki pesh nazar alfaaz mein taqdeem-o-takheer ki gayi hai.

Agli aayaat ki Suratul Hijr ki aakhri pandrah aayat ke saath gehri mushabihat hai.

AAAYAT - 130

Fasbir 'alaa maa ya-quuluuna

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ

Tarjuma: "To (Aye Nabi ﷺ!) *Aap sabar kijiye is par jo kuch ye keh rahe hain*".

wa sabbih bi-Hamdi Rabbika qabla tuluu-'ish-shamsi wa qabla guruubihaa;

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا

Tarjuma: "Aur tasbeeh bayaan kijiye apne Rab ki hamd ke saath suraj tulu hone se pehle aur iske ghuroob hone se pehle".

Ye namaz-e-fajr aur namaz-e-maghrib ki taraf isharah hai.

wa min 'aanaaa-'illayli fasabbih

وَمِنْ أَمَائِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ

Tarjuma: "Aur raat ke kuch auqaat mein bhi tasbeeh kijiye".

Is se namaz-e-maghrib aur isha muraad hain.

wa 'atraafan-nahaari

وَاطْرَافَ النَّهَارِ

Tarjuma: "Aur din ke atraaf mein bhi".

Din ke dono atraaf se din ke aghaaz aur suraj dhalne ke baad ke auqaat muraad hain. Din ke aghaaz mein Salaatuz Zuha ya namaz chaasht ka waqt hai jabke suraj dhalne ke baad zohar ka. Yani nisfun nihaar ke baad jitne waqfe par namaz zohar ka waqt hai taqriban itne hi waqfe par nisfun nihaar se pehle namaz chaasht ka waqt hai. Namazaon ki tedaad asal mein 8 hai. (In mein se 3 ko farz nahi rakha gaya) jin ke auqaat 24 ghantaon mein badi khubsurti se barabar taqseem par rakhe gaye hain, is tarah ke taqriban har 3 ghante baad namaz ka waqt hai. Lekin in mein se 5 namazaon ko farz kiya gaya hai, baaqi 3 (Ishraaq,

chaasht aur tahajud) ko nafli qaraar de diya gaya taake aam logaon ko fajar se zohar tak apni mu'ash'i sargarmiyon keliye aur raat ko araam ke liye tasalsul ke saath munasib waqt mil sake.

la-'allaka tarzaa.

لَعَلَّكَ تَرْضَى ﴿١٣﴾

Tarjuma: "Taake Aap ﷺ raazi hojaayein".

Agar Aap ﷺ is par amal karenge to Allah Ta'ala Aap ko khush kardenge. In ehkaam ki ta'meel ka aisa ajar milega ke Aap ﷺ raazi hojaayenge.

AAAYAT - 131

Wa laa tamuddanna 'ay-nayka 'ilaa
maa matta'-naa bi-hiii 'azwaajam-
minhum

وَلَا تُمَدِّدَنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا
بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ

Tarjuma: "Aur Aap ﷺ ki nigabein na uthein un cheezaon ki taraf jo Humne un mein se kahi ke logaon ko di hui hain".

Hubabu yahi alfaaz Suratul Hijr, aayat 88 mein bhi aaye hain ke aye Nabi ﷺ ! Aap ! Unke maal-o-asbaab aur dunyaw'i asa'ish-o-ara'ish ke samaan ki taraf aankh uthakar bhi na dekhein, mubada kisi ko gumaan hoke Aap ﷺ ki nazraon mein bhi in cheezaon ki koi wuqa'at aur ehmiyat hai.

z a h r a - t a l - h a y a a t i d - d u n y a a ,
l i n a f t i n a - h u m f i h :

نُزْهَرَةَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا لِنَفْسِهِمْ فِيهِ ؕ

Tarjuma: "Ye chamak damak hai dunyaw'i zindagi ki, taake Hum unko is mein aazmayein.

Aap ﷺ to haqeeqat aashna hain, Aap ﷺ to jaante hain ke ye dunya aur iska maal-o-mitaa sab kuch faani hai aur maqsood is se sirf logaon ki aazma'ish hai. Suratul Kahaf mein is haqeeqat ko is tarah bayaan farmaya gaya hai: ﴿ إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لِّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴾
Innaa ja'alnaa maa 'alal-'arzi ziinatal-lahaa linabluwwa-hum 'ayyu-hum 'ahsanu 'ama-laa. "Humne to jo kuch bhi zameen par hai ise is ka banao singhaar banaya hai taake unhein Hum aazamayein ke in mein kaun behtar hain amal mein".

wa rizqu Rabbika khayrunwwa 'abqaa.

وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَى ﴿١٣١﴾

Tarjuma: "Aur Aap ﷺ ke Rab ka (ataa karda) rizq behtar aur baaghi rehne waala hai".

Aur wo rizq kaunsa hai? Suratul Hijr ki aakhri aayaat se muwazina karein (jin aayaat se in aayaat ki mushabihat ka zikr kiya gaya hai) to is sawaal ka jawaab in alfaaz mein milta hai: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَلِيّٰتِ وَالْقُرْآنَ الْعَظِيْمَ﴾ *Wa laqad 'aatay-naaka Sab-'am-minal-masaanii wal-Qur-'aanal-'Aziim. "Aur Humne Aap ﷺ ko di hain 7 baar baar padhi jaane waali aayaat aur azmat waala Qur'an".* Yani Suratul Fateha ki saath aayaat! Ye surat ek momin keliye zindagi bhar ka wazifa hai. Har namaz ki har raka'at mein iski tilawat karta hai. Goya ye ruhani ghiza aur ruhani daulat jo ek momin ko apne Nabi ﷺ ki wasaat se ataa hui hai, duniyawi maal-o-mataa se kahin zyada umdah aur kahin zyada baaqi rehne waali hai.

AAYAT - 132

Wa'-mur 'ablaka bis-Sa-laati وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ط
wastabir 'alayhaa.

Tarjuma: "Aur apne ghar walaon ko bhi namaz ka hukm dijiye aur khud bhi is par jame rahiye".

Laa nas-'aluka rizqaa: Nabnu nar-zuquk. لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَّحْنُ نَرْزُقُكَ ط

Tarjuma: "Hum Aap ﷺ se koi rizq nahi maangte, (balke) Hum khud Aap ko rizq dete hain".

Wal-'Aaqibatu lit-Taqwaa. وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَىٰ ﴿١٣٢﴾

Tarjuma: "Aur aaqibat unhi keliye (behtar) hai jo parhezgaari ki rosh ikhtiyaar karein".

AAYAT - 133

Wa qaaluu la'w laa ya'-tii-naa bi- وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِّن رَّبِّهِ ط
'Aayatim-mir-Rabbih?

Tarjuma: "Aur wo kehte hain hamare paas koi nishani kyun nahi aati iske Rab ki taraf se?"

Har baat, har daleel ke jawab mein mushrikeen-e-Makkha ki ek hi rat thi ke agar Aap ﷺ Allah ke bheje hue Rasool hain to hamein koi hassi mu'ajiza kyun nahi dikhate?

'Awalam ta'-tithim-Bayyinatu maa أَوَلَمْ تَأْتِهِم بَيِّنَةٌ مَّا فِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿١٣٣﴾
fis-Suhufil-'uulaa?

Tarjuma: "Kya unke paas nabi aayein roshan nishaniyan jo pichle sabifaon mein thein?"

Pehle aasmani safihaon ki talimaat ka Qur'an Majeed mein maujood hona aur khud Qur'an ka in sahifaon mein bayaan ki gayi peshan go'iyon ka misdaaq bankar aajana kya mu'ajiza nahi hai? Aur kya ye mu'ajiza inki hidayat keliye kaafi nahi hai?

AAYAT - 134

Wa laʾw 'annaaa 'ahlak-naahum-bi-
'azaabim-min-qab-libii la-qaaluu Rabbanaa
laʾw laaa 'arsalta 'ilaynaa Rasuulan- وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا

Tarjuma: "Aur agar Hum is (Qur'an ke nazool) se pehle hi unhein azaab se halaak kar dete to ye laziman kehnte ke (aye Parwardigaar!) Tu ne hamari taraf koi Rasool kyun na bheja".

fanattabi-'a' Aayaatika min qabli
'an-nazilla wa nakhzaa. فَتَتَّبِعْ آلِيتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزِيَ

Tarjuma: "Ke hum Teri aayaat ki pairwi karte, zaleel-o-ruswa hone se pehle!"

Ye wohi usool hai jo hum Sureh Bani Isra'il mein bhi padh aaye hain: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ تَبْعَثَ رَسُولًا﴾ wa maa kunnaa mu-'azzibiina hattaa nab-'asa rasuulaa, ke Hum kisi qaum par azaab-e-halakat us waqt na nahi bhejte jab tak Allah ki taraf se koi Rasool aakar wazeh taur par baq ka ehqaaq aur baatil kar abtaal na karde. Lekin Rasool ke itmaam-e-hujjat ke baad bhi agar qaum inkaar par adi rahe to phir isko azaab-e-istesaal ke zariye se halaak karke nasyan mansiyan kar diya jaata hai.

AAYAT - 135

Qul kullum-mutarabbisun fatarabbasuu: قُلْ كُلٌّ مُّتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا

Tarjuma: "Aap ﷺ farma dijiye ke har ek intezaar mein hai, pas tum log bhi intezaar karo".

fasata'-lamuuna man 'As-haabus-
Siraatis-sa-wiyyi wa manihtadaa. فَسَتَعْلَمُونَ مَنِ اصْحَبُ الصِّرَاطِ
السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَىٰ

Tarjuma: "To anqareeb tum logaon ko maloom hojaayega ke kaun seedhi raah par hain aur kaun hain jo hidayat yaafta hain!"

Baarak Allaah lii walakum fil Qur'an al Azeem wa nafa'ani wa iyaakum
bilaayaat waz zikrul Hakeem.